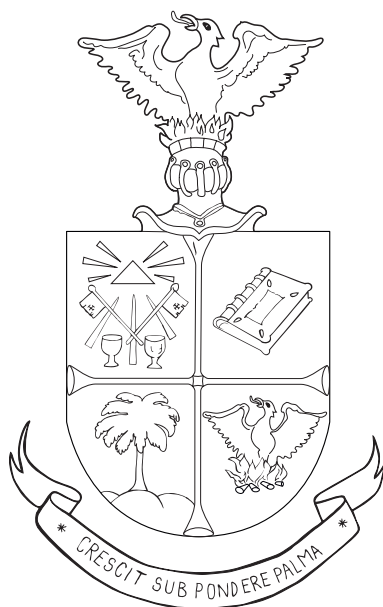

Glossa Iuridica

VII. évfolyam, 1-2. szám

Glossa Iuridica

VII. évfolyam, 1-2. szám

Budapest, 2020

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

A HALÁLBÜNTETÉS VISSZAÁLLÍTÁSÁRA VALÓ TÖREKVÉS MAGYARORSZÁGON

TÓTH J. ZOLTÁN

habilitált egyetemi docens (KRE-ÁJK)

Magyarországon a halálbüntetést nem a törvényhozó vagy az alkotmányozó, hanem az Alkotmánybíróság törölte el 1990-ben. Az ilyen típusú abolícióra először került sor a jogtörténetben; még a sokszor (helytelenül) példaként emlegetett egyesült államokbeli Supreme Court-döntés, az 1972-es *Furman*-ügyben született határozat¹ sem tette meg ezt.² (Bizonyítja ezt az is, hogy négy évvel később, a *Gregg*-ügyben³ a megváltoztatott tagállami normákat már alkotmányosnak ismerte el az amerikai szövetségi Legfelső Bíróság.)⁴

- 1 *Furman v. Georgia* 408 U.S. 238 (1972). Ez az „ügy” tulajdonképpen három különböző beadvány egy eljárásban való elbírálását jelentette: a *Furman v. Georgia* volt az egyik, a *Jackson v. Georgia* a másik és a *Branch v. Texas* a harmadik; de e három ügyet összefoglalóan csak *Furman v. Georgia*-ként jelöljük, és hivatkozási számuk [408 U.S. 238 (1972)] is ugyanaz.
- 2 A *Furman*-döntés valójában csak azt a *módot* nyilvánította alkotmányellenesnek, ahogyan akkoriban az egyes USA-tagállamok szabályozták a főbenjáró ügyek eljárási szabályait és az esküdtzések verdikthozatalát. Az LB a tagállamok halálbüntetésre vonatkozó akkor hatályos törvényeit azért találta alkotmányellenesnek, mert azok egyrészt ellenkeztek a 14. alkotmánykiegészítés azon rendelkezésével, amely kimondja, hogy megfelelő eljárás („*due process*”) nélkül senkit nem lehet – egyebek mellett – életétől megfosztani, másrészt pedig sértették a 8. alkotmánykiegészítés azon előírását is, mely tiltja a „kegyetlen és szokatlan büntetések” („*cruel and unusual punishments*”) alkalmazását. Az érvelések lényege, hogy a halálbüntetés szabályozása először is diszkriminatív, mivel nem biztosítja még az egyes államokon belül sem azt, hogy azonos cselekményekre azonos büntetések kerüljenek alkalmazásra, ez pedig sérti a 14. alkotmánykiegészítés „egyenlő jogvédelmet” garantáló klauzuláját, az ún. „*equal protection clause*”-t. Ezenkívül a halálbüntetés ellenkezik a társadalom jelenlegi erkölcsi elveivel, a humanizmussal is (emiatt az „kegyetlen”), illetve olyan ritkán szabják ki és hajtják azt végre, hogy az „önkényesnek és szeszélyesnek” („*arbitrary and capricious*”) tekinthető, vagyis mindenképpen „szokatlan” is egyben.
- 3 *Gregg v. Georgia* 428 U.S. 153 (1976). Ezen ügy mellett hasonló rendelkezést hozott a parallel elbírált *Jurek v. Texas* 428 U.S. 262 (1976) és *Proffitt v. Florida* 428 U.S. 242 (1976) ügyekben is. (E három ügyet a szakirodalom összefoglalóan jelöli *Gregg v. Georgia*-ként.)
- 4 A *Gregg*-határozat szerint nyilvánvaló, hogy az alapító atyák által elfogadott alkotmány szövege lehetővé teszi a halálbüntetés alkalmazását. Amikor ugyanis a 8. alkotmánykiegészítést elfogadták, a halálbüntetés minden államban általánosan elismert szankció volt, amire egyébként a 8.-kal azonos időben megalkotott 5. alkotmánykiegészítés is utal, amikor kimondja, hogy bármely személyt csak a vádesküdtzék vádindítványa alapján lehet

1. A halálbüntetés eltörlése

Magyarországon a halálbüntetés eltörlése két lépcsőben történt meg. A politikai deliktumok, vagyis az állam elleni bűncselekmények halállal való bün-

főbenjáró ügyekben bíróság elé állítani, illetve hogy senkit nem lehet életétől, szabadságától vagy tulajdonától „megfelelő eljárás” nélkül megfosztani. A több mint háromnegyed évszázaddal később keletkezett 14. alkotmánykiegészítés ugyancsak utal az élet megszerű elvételére, amikor gyakorlatilag megismétli az 5. alkotmánykiegészítés rendelkezését, nevezetesen azt, hogy az államok „megfelelő eljárás nélkül” („*without due process of law*”) senkit sem foszthatnak meg életüktől, szabadságuktól vagy tulajdonuktól. Ugyanezt erősítik meg két évszázad legfelsőbb bírósági határozatai is, amelyek mindegyike 1972-ig alkotmányosnak ismerte el, vagyis lehetővé tette a halálbüntetés kiszabását és végrehajtását. Az 1972-es *Furman*-ügyben beadott petíció arra hivatkozott, hogy a „tisztesség” társadalmi standardja napjainkra elérte azt a szintet, amely nem engedi meg többet a halálbüntetés alkalmazását. Azóta azonban alig négy év alatt 35 állam törvényhozása alkotott új halálbüntetésre vonatkozó törvényeket, amelyek legalább a legsúlyosabb életellenes bűncselekmények esetében lehetővé tették ezen szankció igénybevételét. Továbbá az Egyesült Államok Kongresszusa 1974-ben olyan törvényt fogadott el, amely szövetségi bűncselekménnyé nyilvánítja és halálbüntetéssel rendeli sújtani a légitkároskodást, amennyiben a repülőgép-eltérítő e bűncselekmény megvalósítása során másnak vagy másoknak a halálát okozta. Mindezekből az következik, hogy a társadalom, amelynek törvényesen megválasztott képviselői ezen normákat megalkották, nem utasítja el alapvetően a halálbüntetés intézményét. Az pedig, hogy az esküdtszék viszonylag ritkán él e szankció kiszabásának lehetőségével, nem azt mutatja, hogy az esküdtek ezen jogkövetkezményt *per se* elutasítanak, hanem éppen hogy azt jelzi, hogy azt csak a legsúlyosabb, legkegyetlenebb bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmazzák, vagyis a büntettek és elkövetők sajtóságos körülményeit mérlegre téve csak a legveszélyesebb, legszélsőségesebb cselekmények esetében szabják azt ki. Végül a *Supreme Court* megállapította, hogy ez a szankció az elkövetett és halálbüntetéssel fenyegetett cselekmények súlyosságához képest nem tekinthető aránytalannak sem. Az ugyan igaz – mint ahogy arra a *Furman*-döntés rámutatott –, hogy a halálbüntetés egyedi mind súlyát, mind visszavonhatatlanságát tekintve, de olyan esetekben, amikor az elkövető valaki másnak az életét szándékosan elveszi, nem mondható, hogy az erre kiszabott halálos ítélet mindig aránytalan lenne. A halálbüntetés szélsőséges szankció, szélsőséges bűncselekményekre; ezért az LB szerint ez a jogkövetkezmény önmagában nem olyan, amely soha ne lenne kiszabható, függetlenül a büntett körülményeitől, illetve az elkövető jellemétől és személyiségétől. Továbbá az sem állítható, hogy ne lehetne törvényileg olyan standardokat felállítani, amelyek a zsűri vagy a szabíró döntési jogát korlátok közé szorítanák és csak a legsúlyosabb cselekmények esetében tennék egyáltalán lehetővé (és soha nem kötelezővé) a halálbüntetés kiszabását; ilyen standardok ugyanis (többek között az ún. Minta-Btk.-ban és a georgiai szabályozásban is) létrejöttek. Ezen iránymutatások gondoskodnak arról, hogy a halálbüntetés ne legyen önkényes és szeszélyes módon alkalmazható. Mindezen okok miatt a Georgia állam által hozott törvényi szabályozás, valamint maga a halálbüntetés jogintézménye mint olyan az LB szerint önmagában nem tekinthető alkotmányellenesnek.

tethetőségét a Kulcsár Kálmán akkori igazságügyi miniszter javaslatára (még a szocialista Országgyűlés által) elfogadott 1989. évi XVI. törvény szüntette meg. Maga a törvény mindössze két paragrafusból állt: az 1. § arról rendelkezett, hogy „a fegyveresen vagy háború idején elkövetett, az állami, társadalmi vagy gazdasági rendet súlyosan veszélyeztető összeesküvés kezdeményezésének vagy vezetésének büntette [Btk. 139. § (3) bekezdés negyedik fordulat], a fegyveresen vagy háború idején elkövetett lázadás szervezésének vagy vezetésének büntette [Btk. 140. § (4) bekezdés harmadik fordulat], a háború idején elkövetett kártevés büntette [Btk. 141. § (3) bekezdés], a különösen súlyos hátránnyal járó vagy háború idején elkövetett rombolás büntette [Btk. 142. § (2) bekezdés], az emberöléssel elkövetett merénylet büntette [Btk. 143. § (2) bekezdés], a súlyos hátrányt okozó, illetőleg állami szolgálat vagy hivatalos megbízatás felhasználásával, továbbá háború idején elkövetett hazaárulás büntette [Btk. 144. § (2) bekezdés], az ellenség támogatásának büntette [Btk. 146. § (1) bekezdés], valamint az államtitok tekintetében vagy kém szervezet tagjaként, illetőleg háború idején elkövetett kémkedés büntette [Btk. 147. § (2) bekezdés] miatt kiszabható büntetés tíz évtől tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztésre módosul”; a 2. § pedig kimondta, hogy „ez a törvény a kihirdetése napján lép hatályba”.⁵ Ezzel a politikai (állam elleni) büntettek halállal büntethetősége Magyarországon végérvényesen megszűnt.

A köztörvényes bűncselekményekre kiszabható halálbüntetés abolícióját ellenben a politika nem vállalta fel. Emiatt arra más módon kellett sort keríteni; erre nyílt alkalom az Alkotmánybíróság felállításával,⁶ amely szerv 1990. január 1-jétől (illetve 2-től) kezdte meg működését. A hozzá benyújtott első beadványok egyike rögtön a halálbüntetés alkotmányellenességének megállapítását kérte, melyet az Alkotmánybíróság néhány hónapon belül érdemben el is bírált.

Az erre irányuló beadványt a Halálbüntetést Ellenzők Ligája (Habel) nevű abolicionista egyesület nevében Horváth Tibor 1990 januárjában nyújtotta be az Alkotmánybíróságnak. A kérelem maga nem volt egy egész oldal sem,⁷

5 A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról rendelkező 1989. évi XVI. törvény kihirdetése és hatályba lépése 1989. június 15-én történt meg.

6 Az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény.

7 Az 1990. január 17-i keltezéssel ellátott és Horváth Tibor mint a Halálbüntetést Ellenzők Ligájának elnöke által aláírt beadvány szövege a következő volt: „Tisztelt Alkotmánybíróság! A Halálbüntetést Ellenzők Ligája nevében alkotmányjogi panaszt jelentek be a halálbüntetést elrendelő büntető törvények ellen és kérem e törvények alkotmányellenességének utólagos kimondását. Az 1989. évi XXXI. törvénnyel módosított Alkotmány 54. §-ának (1) bekezdése kimondja, hogy »A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, [...]«

az ahhoz csatolt tanulmány azonban, amely bemutatta az abolicionizmus történetét, valamint amely vázolta a halálbüntetés ellen szóló jogi, erkölcsi és praktikus érveket, mintegy hetven oldalt tett ki. Az Alkotmánybíróság a beadvány megalapozottságának eldöntéséhez való segítségnyújtás végett három szakértőt⁸ kért fel, valamint kikérte a kérdésről a Legfelsőbb Bíróság elnökének, a legfőbb ügyésznek és az igazságügy-miniszternek a véleményét.

A jobbára az eltörlés megalapozását szolgáló szakértői vélemények 1990 februárjára készültek el,⁹ az igazságügy-miniszter pedig márciusban küldte meg

illetve, hogy »Senkit nem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni...« [Ez utóbbit valójában az 54. § (2) bekezdése mondja ki – megjegyzés tőlem /T. J. Z./.] A Liga álláspontja szerint a hatályos büntető törvényeknek a halálbüntetéssel kapcsolatos rendelkezései ellentétben állnak az Alkotmány fent idézett rendelkezéseivel, sértik az emberi jogokat. A halálbüntetés mint a *jus talionis* elvének maradványa etikailag nem igazolható, összeférhetetlen az emberi jogokkal, jóvátehetetlen és visszafordíthatatlan, illetve a halálbüntetéssel fenyegetett súlyos bűncselekmények megelőzésére vagy azoktól elrettentésre alkalmatlan és célszerűtlen büntetési eszköz. A halálbüntetés helyett a társadalom védelmét bármely bűncselekmény vonatkozásban az életfogytig tartó vagy hosszútartamú határozott – hűsz vagy huszonöt éves – szabadságvesztés kielégítően szolgálja. A Liga álláspontjának részletes indokolását a mellékelt szakvélemény tartalmazza.” (Vö: HORVÁTH Tibor (szerk.): *A halálbüntetés megszüntetése Magyarországon*. Dokumentumgyűjtemény. Miskolc, Halálbüntetést Ellenzők Ligája, 1991.)

8 Földvári József, Sajó András, Korinek László.

9 A három szakértő közül Földvári József büntetőjogász professzor a halálbüntetés alkotmányosságának vagy alkotmányellenességének kérdésében nem foglalt állást, pusztán büntetőjogi oldalról közelítette meg a problémát. Ennek során kifejtette, hogy ugyan a halálbüntetés sem speciálpreventív szempontból nem elfogadható (hiszen az egyén újabb bűncselekmények elkövetésétől való visszatartására más, enyhébb büntetés /az életfogytig tartó szabadságvesztés/ is elegendő), sem generálpreventíve nem indokolható (egy büntetés alkalmazásának másokkal szembeni hatása nem mérhető), mégis: e büntetési nem fenntartását alapvetően a jogalkotó kell, hogy mérlegelje, annak elismerése vagy fenntartása tehát nem jogi, hanem erkölcsi-politikai döntést igényel. Korinek László kriminológus, kriminálstatisztikus a halálbüntetés elrettentő-visszatartó hatását elemezte, melynek kapcsán rögtön szakvéleménye elején leszögezte, hogy nem létezik akkora időkor, melyben hosszú időn keresztül valamilyeni releváns adat (a halálbüntetés léte kivételével) változatlan lenne. A halálbüntetés eltörlése ugyanis tipikusan együtt jár olyan egyéb társadalmi átalakulásokkal, amelyek kapcsán nem lehet biztosan eldönteni, hogy a bűnözés esetleges csökkenését vagy növekedését a halálbüntetés eltörlése vagy visszaállítása, avagy az ezen döntésre is ható politikai-gazdasági változás indukálta; „tehát ... a halálbüntetés körül folyó vitában a statisztika abszolút perdöntő bizonyítékokat képtelen szolgáltatni”. HORVÁTH: i.m., 77. Mindazonáltal „nagy valószínűséggel állítható [...], hogy valamely államban az emberöléses bűntettek növekedése vagy csökkenése sokkal inkább olyan stabil

az Alkotmánybíróságnak írásos állásfoglalását. Ebben kifejtette, hogy véleménye szerint a halálbüntetés alkotmányellenes, mivel antihumánus, erkölcsileg nem

szociokulturális hatások eredőjeként formálódik, mint például a képzettség, városiasodás, semmint, hogy az adott jogrend elismeri-e, vagy elveti-e a halálbüntetést. Amiből viszont az is következik, hogy a halálbüntetés eltörlése körüli bűnözés emelkedése vagy csökkenése csak esetlegesen eshet egybe ezzel a törvényhozói aktussal.” (HORVÁTH i. m. 84.) Ezt követően Korinek László a különböző (életellenes) bűnözői típusokat vizsgálja, és megállapítja, hogy a gyilkosok közül mindössze azon szűk réteggel (és annak is csak egy részével) szemben bír a halálbüntetés elrettentő erővel, akik hidegen mérlegelik tettük következményeit; a többi elkövetői típus magatartását ez a szankció (és ez persze igaz másfajta büntetésekre is) nem befolyásolja. Végül pedig arra a következtetésre jut, hogy „a halálbüntetés eltörlése után [...] sehol nem következett be lavinaszerű bűnözésemelkedés, és pedig azért nem, mert a halálbüntetés léte vagy nem léte nem az össz-bűnözésre, hanem a lakossági bűnözési attitűdrendszerre (félelem, bosszúvágy) bír hatással” (Uo. 89.); a halálbüntetésnek tehát Korinek szerint megelőző-elrettentő funkciója nincs, csak a társadalmat megnyugtató, illetve az emberek igazságérzetét kielégítő funkcióval bír. Végül Sajó András minden szempontból a halálbüntetés ellen foglalt állást. Szerinte az először is önkényes, mivel „hasonló büntettek ugyanazon országban ugyanazon időszakban eltérő elbírálás alá eshetnek” (Uo. 91.); de ugyancsak ezt eredményezi az is, hogy az ügyész döntésén múlik, indítványoz-e halálbüntetést; hogy a kegyelmi kérvényről döntő szerv vagy személy a maga szempontjai szerint ad vagy nem ad kegyelmet; hogy a Btk.-ban szereplő „kivételesen” kitétel objektíve értelmezhetetlen, és hogy az egyéb alkalmazási feltételek (a bűncselekmény és az elkövető kiemelkedő társadalomra veszélyessége, a bűnösség különösen magas foka) ugyancsak határozatlanok és semmitmondóak; hogy az ítélet kiszabásakor sohasem lehet száz százalékos bizonyossággal kimondani, hogy a társadalom védelme csak a halálbüntetés alkalmazásával biztosítható; hogy „a halálbüntetés esetén a jogrendszer intézményesíti a jóvátehetetlen bírói tévedést, mely mint tévedés tartalmilag kétségkívül önkényes” (Uo. 92.); hogy politikai okokból felhasználhatják ezt a szankciót arra, hogy az ellenfelekkel ilyen módon, a törvényesség látszata alatt leszámoljanak; hogy a Magyarországon alkalmazott akasztás kegyetlen; valamint hogy a kivégzésre várakozás az elítélt hozzátartozóinak is szenvedést jelent. Másodszor Sajó azért is alkotmányellenesnek tartja ezt a büntetési nemet, mert annak alkalmazása sérti az emberi méltóságot, hiszen a kivégzés során az embert pusztá tárgyként kezelik. Kifejti, hogy „a méltóság nem az ember veleszületett joga, hanem megszüntethetetlen adottsága” (Uo. 95.), amelytől épp ezért semmilyen módon meg nem fosztható (a halálbüntetés pedig – egyebek mellett – amiatt alkotmányellenes, mert az emberi méltóság kifejlesztésének és kifejezésének objektív feltételét, az életet szünteti meg). Végül harmadszor a halálbüntetés ellenkezik a jogállam büntetési céljával, illetve a büntetési cél jogállami követelményeivel, amelyek kimondják, hogy a büntetési célokat a lehető legkisebb jogsérelemmel kell megvalósítani (és a halálbüntetésnél léteznek enyhébb szankciók, amelyek ugyanazzal a hatással járnak), valamint amelyek szerint a büntetés nem lesz alkotmányosnak tekinthető pusztán a „gyakorlati szükségessége” okán.

igazolható és a büntetés célját nem szolgálja vagy nem szolgálja jobban, mint más büntetések. A halálbüntetés kérdésének tárgyalását az Alkotmánybíróság 1990. október 16-ára tűzte ki. Ez (akkor még) nyilvános ülés volt, amelyen megjelenhettek az érdeklődők, sőt még Horváth Tibor mint indítványozó is felszólalhatott.¹⁰ Ezen a teljes ülésen ismertették a szakértői véleményeket, felszólalt az igazságügy-miniszter¹¹ képviselője, valamint Solt Pál, a Legfelsőbb Bíróság elnöke és Györgyi Kálmán legfőbb ügyész is. Előbbi úgy vélekedett, hogy a halálbüntetés általában és a jelen történelmi szituációban Magyarországon is mind jogi, mind erkölcsi szempontból igazolhatatlan szankciónem, tehát alkotmányellenes. Utóbbi pedig egyrészt kinyilvánította, hogy ő személy szerint az abolíció híve, másrészt azonban felhívta arra is a figyelmet, hogy – a beadvány kérésével ellentétben – önmagában az 54. § (1) bekezdése alapján nem lehet kimondani a halálbüntetés alkotmányellenességét, mivel az a nem önkényes életelvétel lehetőségét még nem zárja ki, hanem ehhez (az alkotmányellenesség megállapításához) azt, valamint a 8. § (2) bekezdését egymásra vonatkoztatva kell értelmezni, csak így lehet ugyanis kizárni azt, hogy az 54. § (1) bekezdésében említett „önkényes” jelző ne implikálhassa a halálbüntetés megengedettségét.

Ezt követően az Alkotmánybíróság tagjainak egy hetük volt arra, hogy meghozzák döntésüket, illetve hogy megindokolják azt, és megírják párhuzamos vagy különvéleményeiket. A sorsfordító határozat meghozatalára 1990. október 24-én került sor, amikor is az Alkotmánybíróság 8:1 arányban úgy döntött, hogy a halálbüntetés alkotmányellenes. A határozat a Magyar Közlönyben való közzététele napján, október 31-én lépett hatályba [23/1990. (X. 31.) AB határozat], és e nappal veszítették hatályukat mindazok a jogszabályok, amelyek korábban a halálbüntetés alkalmazásának feltételeit rögzítették.¹² Az

10 Később az Alkotmánybíróság ügyrendje megtiltotta ezt, és onnantól kezdve az alkotmánybírák kizárólag írásos dokumentumok alapján döntenek.

11 Az igazságügy-miniszter ekkor már nem a véleményt elkészítő Kulcsár Kálmán volt, aki 1988 júniusától 1990 májusáig töltötte be ezt a tisztséget, hanem a demokratikus választások folytán hatalomra került vezető kormánypárt, az MDF képviselője, Balsai István.

12 Így az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek nyilvánította és a közzététel napjával (október 31-ével) megsemmisítette az 1978. évi IV. törvény (Btk.) 38. § (1) bekezdés 1. pontját, 39. és 84. §-át, az 1973. évi I. tv. (Be.) 399. §-át, az 1979. évi 11. tvr. (Bv. tvr.) 17. és 18. §-át, a Büntetés-végrehajtási Szabályzatról szóló 8/1979. (VI. 30.) IM rendelet 151., 152. és 153. §-át, továbbá eltörölte a Btk. 155. § (1) bekezdésében, a 158. § (2) bekezdésében, a 160. §-ban, a 163. §-ban, a 166. § (2) bekezdésében, a 261. § (2) bekezdésében, a 262. § (2) bekezdésében, a 343. § (4) bekezdésében, a 346. § (1) bekezdésében, a 347. §-ban, a 348. § (3) bekezdésében, a 352. § (3) és (4) bekezdésében, a 354. § (3) bekezdésében, a 355. § (5) bekezdésében, a 363. § (2) bekezdésében,

Abh. indokolása kimondta, hogy „[...] Magyarországon az élethez és az emberi méltósághoz való jog [...] minden embernek veleszületett, sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető joga. A magyar államnak az élethez és az emberi méltósághoz való jog tekintetében is elsőrendű kötelessége, hogy ezeket tiszteletben tartsa és védelmezze. [...] Az Alkotmány 8. § (2) bekezdésének hatályos rendelkezése szerint »a Magyar Köztársaságban az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja«. Az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a Btk.-nak és a kapcsolódó hivatkozott jogszabályoknak a halálbüntetésre vonatkozó rendelkezései az élethez és az emberi méltósághoz való jog lényeges tartalma korlátozásának tilalmába ütköznek. Az élettől és az emberi méltóságtól halálbüntetéssel való megfosztásra vonatkozó rendelkezések ugyanis az élethez és az emberi méltósághoz való alapvető jog lényeges tartalmát nemcsak korlátozzák, hanem az életnek és az emberi méltóságnak, illetve az ezt biztosító jognak a teljes és helyrehozhatatlan megsemmisítését engedik meg. Ezért megállapította alkotmányellenességüket és megsemmisítette ezeket.” Ezzel pedig Magyarországon megszűnt annak lehetősége, hogy hivatalos eljárásban, államilag szabályozott és az állam által legitimált keretek között bárkit is kivégezzenek.

2. A halálbüntetés jogi helyzete napjainkban

A halálbüntetés a jelen alkotmányos rendelkezések alapján több okból sem állítható vissza.

Az Alaptörvény a halálbüntetésről ugyan nem rendelkezik közvetlenül,¹³ azonban annak II. cikke szerint „minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz”. A III. cikk (1) bekezdése pedig kimondja, hogy „senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni”. Nem nehéz belátni, hogy a halálbüntetés (attól függetlenül, hogy pragmatikus vagy erkölcsi szempontból ki mit gondol erről a jogintézményről) *valóban* összeegyeztethetetlen az élethez való joggal, és úgyszintén összeegyeztethetetlen az embertelen büntetés tilalmával, melyek mindegyike

a 364. §-ban, valamint a 365. §-ban megtalálható azon kitételeket, amelyek a kiszabható büntetési nemek megállapításánál a „halálbüntetés” szankcióját mint alkalmazható büntetési nemet jelölték meg.

13 Magyarországon (több tucat, többségében közép- és dél-amerikai, illetve európai országgal ellentétben) nincs tehát alkotmányos halálbüntetés-klauzula, mely *expressis verbis* rendelkezne a halálbüntetés tilalmáról. (Az ilyen országokat és a halálbüntetéssel kapcsolatos alkotmányos rendelkezéseik bemutatását lásd: TÓTH J. Zoltán: Élethez való jog és életvédelem pro futuro. *Pázmány Law Working Papers*, Nr. 2011/12., 18-19.

egyúttal korlátozhatatlan (abszolút) jog, melyeket még különleges jogrend idején sem lehet a szükséges és arányos mértéken túl korlátozni vagy gyakorlásukat felfüggeszteni.¹⁴

A Q) cikk (2) bekezdése (a korábbi Alkotmányhoz hasonlóan) arról rendelkezik, hogy „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját”, amit csak a magyar jog nemzetközi joghoz való igazításával érhet el, fordítva nem. Mivel több olyan nemzetközi egyezmény is van, amelyeknek Magyarország a részese, és amelyek *expressis verbis* tiltják a halálbüntetést, így önmagában a Q) cikk következtében sem lehet azt visszaállítani, sőt, arról az Alaptörvény 8. cikk (3) bekezdés d) pontja alapján országos népszavazást tartani sem lehet (ez is megegyezik az Alkotmány szabályozásával).

Jelenleg a halálbüntetéssel kapcsolatban két nagy nemzetközi egyezmény hatálya terjed ki Magyarországra: az egyik az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény (a továbbiakban: Római Egyezmény)¹⁵ és az ahhoz tartozó Hatodik,¹⁶ valamint Tizenharmadik¹⁷ kiegészítő jegyzőkönyv, a másik pedig a Polgári és Politikai

14 Vö.: Alaptörvény 54. cikk (1) bekezdés.

15 A Római Egyezménynek (és az Európa Tanácsnak mint szervezetnek) mára tagjává vált csaknem az összes európai állam: Albánia, Andorra, Ausztria, Azerbajdzsán, Belgium, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Ciprus, Csehország, Dánia, az Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Grúzia (a mai külügyi és protokolláris szóhasználatban „Georgia”), Görögország, Hollandia, Horvátország, Izland, Írország, Lengyelország, Lettország, Liechtenstein, Litvánia, Luxemburg, Macedónia (új, de még nem hatályos hivatalos nevén „Észak-Macedónia”), Magyarország, Málta, Moldova, Monaco, Montenegró, Németország, Norvégia, Olaszország, Oroszország, Örményország, Portugália, Románia, San Marino, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia, Törökország és Ukrajna. (Nem tagja ugyanakkor az Európa Tanácsnak, így a Római Egyezménynek sem a diktatórikus Fehéroroszország, a némi európai területtel is rendelkező, autokratikus Kazahsztán, a miniállam Vatikán, valamint a nemzetközi jogilag vitatott legitimitású Koszovói Köztársaság.) (Az alapegyezmény és a kiegészítő jegyzőkönyvek részes államainak mindenkori állapotát lásd: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTableauCourt.asp?MA=3&CM=16&CL=ENG.>)

16 E jegyzőkönyv tagjai mindazok az államok, amelyek az alapegyezménynek is részesei, Oroszországot kivéve (amely ugyan aláírta a jegyzőkönyvet, de nem ratifikálta azt).

17 E jegyzőkönyvet eddig a következő államok ratifikálták: Albánia, Andorra, Ausztria, Belgium, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Ciprus, Csehország, Dánia, az Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Grúzia (Georgia), Hollandia, Horvátország, Írország, Izland, Lengyelország, Lettország, Liechtenstein, Litvánia, Luxemburg, Macedónia („Észak-Macedónia”), Magyarország, Málta, Moldova, Monaco, Montenegró, Németország, Norvégia, Olaszország, Portugália, Románia, San Marino, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia, Törökország és Uk-

Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának (a továbbiakban: Egyezségokmány)¹⁸ az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XLIV. ülészakán, 1989. december 15-én elfogadott Második Fakultatív Jegyzőkönyve.

Hazánk a Római Egyezményt és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyvet (így a hatodikat is) az Európa Tanácsba való felvétele után három évvel, 1993-ban egyszerre ratifikálta.¹⁹ A halálbüntetés minden körülmények között történő eltörléséről szóló Tizenharmadik kiegészítő jegyzőkönyv²⁰ törvényi kihirdetése pedig 2004. március 4-én történt meg (2004. évi III. törvény), hatályba pedig a törvény kihirdetését követő 15. napon, azaz 2004. március 19-én lépett.²¹

Az alapegyezmény még nem tartalmazza a halálbüntetés tilalmát, a 2. Cikk 1. pontja ugyanis azt mondja ki, hogy „senkit nem lehet életétől szándékosan

rajna. A 47 Európa tanácsi tagból csak aláírta, de nem ratifikálta Örményország; Azerbajdzsán és Oroszország pedig még alá sem írta. Időben legutoljára Lengyelország (2014-ben), előtte pedig Lettország (2012-ben) ratifikálta a 13. sz. jegyzőkönyvet. [A halálbüntetést mindaddig hivatalosan ismerő Lettországban, mint e szankciót törvényi szinten a legutoljára eltörlő európai uniós tagállamban a ratifikációról a lett parlament 2011. október 13-án döntött, a ratifikációs okmányok az Európa Tanácsnál történő letétbe helyezésére 2012. január 26-án került sor, a ratifikáció hatályba lépése pedig 2012. május 1-jén történt meg. (Ugyanakkor a lett parlament már 2011 novemberében kiiktatta a katonai büntetőjogából a halálbüntetést, amely törvény 2012. január 1-ján hatályba is lépett, így Lettország – az európai uniós államok közül utolsóként – ténylegesen már 2012. január 1-jén eltörölte a halálbüntetést.)]

- 18 Az Egyezségokmány 1976. március 23-án lépett hatályba (kivéve a 41. Cikket, amelynek a hatályba lépésére csak 1979. március 28-án került sor). Az Egyezségokmánynak jelenleg 172 ország a tagja, azaz ennyien ratifikálták azt (a legutóbbi csatlakozók 2008. február 15-én Szamoa, 2008. július 21-én Pápua Új-Guinea, 2008. november 21-én Vanuatu, 2008. december 23-án a Bahama-szigetek, 2009 szeptember 25-én Laosz, 2010. július 23-án Pakisztán, 2010. november 1-jén Bissau-Guinea, 2014. április 2-án Palesztina /a jelenleg több mint 120 ország által elismert, Palesztin Autonóm Területek/, 2017. január 10-én São Tomé és Príncipe, 2018. március 12-én a Marshall-szigetek, 2018. május 21-én Katar, 2018. augusztus 16-án pedig a Fidzsi-szigetek voltak), 6 másik állam pedig ugyan aláírta, de nem ratifikálta azt (a két legfontosabb hiányzó Kína és Kuba, de nem részese az egyezménynek a Comore-szigetek, Nauru, Palau és Saint Lucia sem). (Az Egyezségokmány részes államainak mindenkori állapotához lásd: http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&lang=en.)
- 19 Az Egyezménynek és a nyolc kiegészítő jegyzőkönyvének kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény 1993. április 15-én lépett hatályba, de az alapegyezményben foglaltakat már 1992. december 1. napjától kezdődően alkalmazni kell.
- 20 A jegyzőkönyv az első 10 ratifikációt követően, 2003. július 1-jén lépett hatályba.
- 21 Rendelkezéseit azonban a jegyzőkönyv 7. Cikkének megfelelően már a megerősítésről szóló okirat letétbe helyezésének időpontját követő három hónapos időszak lejárta utáni hónap első napján, vagyis már 2003. november 1. napjától alkalmazni kellett

megfosztani, kivéve, ha ez halálbüntetést kiszabó bírói ítélet végrehajtása útján történik, amennyiben a törvény a bűncselekményre ezt a büntetést állapította meg”. Az 1983-ban elfogadott és a szükséges öt ratifikáció után 1985-ben hatályba lépett Hatodik kiegészítő jegyzőkönyv azonban az 1. Cikkében már élesebben fogalmaz: „A halálbüntetést el kell törölni. Senkit sem lehet halálbüntetésre ítélni, sem kivégezni.” Azonban még ez a tilalom sem kategorikus, ugyanis a 2. Cikk szerint „egy állam törvényhozása rendelkezhet halálbüntetésről háború idején vagy háború közvetlen veszélye idején”, vagyis ez a jegyzőkönyv sem általában tiltja meg a halálbüntetést, hanem annak alkalmazását csak béke idején nem engedi meg (igaz, ezen kívül a jegyzőkönyvet aláíró állam részéről a jegyzőkönyvhöz semmilyen fenntartás nem fűzhető). A halálbüntetést teljes mértékben (beleértve a háború vagy háború közvetlen veszélye idején elkövetett cselekményeket is) csak a 13. sz. kiegészítő jegyzőkönyv tiltja meg, amely mellett, hogy ismételten kimondja, hogy „a halálbüntetést el kell törölni”, illetve hogy „senkit sem lehet halálra ítélni, sem kivégezni” (1. Cikk), azt is rögtön hozzáteszi, hogy „e jegyzőkönyv előírásaitól az Egyezmény 15. Cikke alapján nem lehet eltérni”, valamint hogy „e jegyzőkönyv előírásainak vonatkozásában az Egyezmény 57. Cikke alapján nem lehet fenntartással élni”, megtiltja tehát a részes államok számára mind annak hatályának felfüggesztését, mind bármilyen (akár háborús időkre vonatkozó) fenntartás tételét. A jegyzőkönyv részes államai számára tehát a halálbüntetés alkalmazása minden körülmények között tilos. 2003. november 1-je óta ez a helyzet Magyarországon is.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, melyet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án fogadtak el, és amelyet Magyarországon az 1976. évi 8. törvényerejű rendelet cikkelyezett be,²² eredeti szövegében kimondja: „Minden emberi lénynek veleszületett joga van az életre. E jogot a törvénynek védelmeznie kell. Senkit sem lehet életétől önkényesen megfosztani” (6. Cikk 1. pont). A 2. pont azonban rögtön hozzáteszi: „Olyan országokban, amelyekben a halálbüntetést nem törölték el, csak a bűncselekmény elkövetése idején hatályos törvényben meghatározott legsúlyosabb bűncselekményekért lehet kiszabni halálbüntetést, és az nem állhat ellentétben az Egyezségokmány rendelkezéseivel, sem a népirtás bűncselekményének megelőzéséről és megbüntetéséről szóló egyezménnyel. E büntetést csak az illetékes bíróság által hozott jogerős ítélet alapján lehet végrehajtani.”²³ Látható tehát, hogy az Egyezségokmány eredeti szabályozása

22 Magyarország 1969. március 25-én írta alá az Egyezségokmányt, és 1974. január 17-én ratifikálta.

23 A 4. és 5. pont kimondja továbbá: „Bármely halálra ítéltnek joga van kegyelmet vagy a büntetés megváltoztatását kérni. Közkegyelmet vagy egyéni kegyelmet minden

csak az élettől való *önkéntes* megfosztást tilalmazta, lehetővé téve a halálbüntetés alkalmazását olyan országokban, amelyek azt még nem törölték el. Igaz, hogy a 6. Cikk 2. pontja ezt a lehetőséget csak a „legsúlyosabb bűncselekményekre” korlátozta, de minden ENSZ-tagállam maga dönthette el, hogy pontosan melyek is ezek a bűncselekmények.

Az Egyezségokmányhoz fűzött, a halálbüntetés eltörlésére irányuló Második Fakultatív Jegyzőkönyv²⁴ viszont már tovább megy ennél, és a következőket deklarálja: „A jelen Jegyzőkönyv részes államainak joghatósága alá tartozó személyeken nem szabad halálbüntetést végrehajtani” (1. Cikk 1. pont). „Joghatósága körében minden részes állam megteszi a szükséges intézkedéseket a halálbüntetés eltörlésére” (1. Cikk 2. pont). Azonban – hasonlóan a Római Egyezmény 6. kiegészítő jegyzőkönyvéhez – ez a Jegyzőkönyv sem tartalmaz totális abolíciós kötelezettséget az aláíró tagállamok számára, ugyanis rögtön a 2. Cikk 1. pontja kinyilvánítja: „Ezen Jegyzőkönyvhöz nem lehet fenntartást tenni, kivéve a megerősítéskor vagy csatlakozáskor tett azon fenntartást, amely a halálbüntetés alkalmazását háború idején, a háború alatt elkövetett legsúlyosabb katonai bűncselekményekben való bűnösség megállapítása miatt lehetővé teszi.” Vagyis az ezen jegyzőkönyvet aláíró tagállamok sem kötelesek tehát azt háború idején alkalmazni, amennyiben a megerősítéskor vagy a csatlakozáskor ilyen értelmű fenntartást tettek; Magyarország azonban a Jegyzőkönyvet 1994-ben fenntartás nélkül fogadta el, majd az 1995. évi II. törvénnyel becikkelyezte.²⁵

Ekkortól tehát Magyarország újabb olyan nemzetközi kötelezettséget vállalt, mely a halálbüntetés visszaállítását – amíg ezen egyezmény részesei vagyunk – lehetetlenné teszi. Bár jogilag ebből az egyezményből, valamint a Római Egyezményből is ki lehet lépni, ez politikailag nem reális, így lényegében külső adottsággként létezik és hat.

Ugyanez igaz az Európai Unió keretében elfogadott kötelezettségvállalásra

esetben lehet adni, illetve a halálbüntetést minden esetben meg lehet változtatni.” „Halálbüntetést nem lehet kiszabni a 18. életévüket be nem töltött személyek által elkövetett bűncselekmények miatt, és azt terhes nőknél nem lehet végrehajtani”.

24 A jegyzőkönyv 1991. július 11-én lépett hatályba; jelenleg 75 ENSZ-tagállam a részese (ez idáig utolsókként Mongólia /2012. március 13-án/ és Benin /2012. július 5-én/ csatlakoztak hozzá), másik négy (Bissau-Guinea, Lengyelország, Madagaszkár, São Tomé és Príncipe) pedig már aláírta, de még nem ratifikálta azt. Többek között az Egyesült Államok, Japán, a Koreai Köztársaság (Dél-Korea), Izrael és Oroszország esetében (valamint „természetesen” általában a halálbüntetést ismerő országok esetében) azonban még az aláírás sem történt meg. (A mindenkori állapotot lásd: http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-12&chapter=4&lang=en.)

25 mely 1995. március 2-án lépett hatályba, ám a Jegyzőkönyv rendelkezéseit már 1994. május 24. napjától kezdődően alkalmazni kell.

is. Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 2. cikke rendelkezik az élethez való jogról. Ennek (1) bekezdése általános jelleggel megfogalmazza, hogy „minden embernek joga van az élethez”, (2) bekezdése pedig *expressis verbis* kimondja, hogy „senkit sem lehet halálra ítélni vagy kivégezni”. Mivel pedig a Lisszaboni Szerződés 8. pontja egy utaló szabállyal beiktatta az Európai Unióról szóló Szerződés (Maastrichti Szerződés) régi 6. cikkének szövege helyébe azt a kitélt, hogy „az Unió elismeri az Európai Unió Alapjogi Chartájának 2000. december 7-i, Strasbourgban 2007. december 12-én kiigazított szövegében foglalt jogokat, szabadságokat és elveket; e Charta ugyanolyan jogi kötőerővel bír, mint a Szerződések”,²⁶ ezért a Lisszaboni Szerződés hatályba lépése, azaz 2009. december 1-je óta az Alapjogi Chartában foglaltak minden uniós állam, így Magyarország számára is kötelezőek²⁷ – bár formailag a Charta nem képezi részét a Szerződéseknek.

Végül az Alaptörvény XIV. cikk (2) bekezdése egy további, implicit halálbüntetés-tilalmat is felállít, amikor kimondja, hogy „senki nem utasítható ki olyan államba, vagy nem adható ki olyan államnak, ahol az a veszély fenyegeti, hogy halálra ítélik, kínozzák vagy más embertelen bánásmódnak, büntetésnek vetik alá”, ugyanis az *argumentum a minori ad maius* logikai maximája alapján ha a kevesebb, azaz a kiadatás is tilos (a halálbüntetés veszélye, pusztán lehetősége miatt), nyilvánvaló, hogy a több, a súlyosabb is tilos kell, hogy legyen, vagyis Magyarországon nem lehet sem kiszabni, sem végrehajtani halálbüntetést.²⁸ A népszavazást pedig, ahogy azt említettük, az Alaptörvény 8. cikk (3) bekezdés d) pontja tiltja meg, kinyilvánítva, hogy „nem lehet országos népszavazást tartani nemzetközi szerződésből eredő kötelezettségről”.

3. Próbálkozás a halálbüntetés visszaállítására népszavazás útján

A '90-es években a közéletet a halálbüntetés kérdésében jórészt egyetlen személy tematizálta: egy település (Sárszentmihály) polgármestere, Tóth Ta-

26 Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSz) egységes szerkezetbe foglalt változata, 6. cikk (1) bekezdés. Továbbá ugyane cikk (3) bekezdése inkorporálta az ET Római Egyezményében foglalt emberi jogokat és alapvető szabadságokat is az EUSz-be: „Az alapvető jogok, ahogyan azokat az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény biztosítja, továbbá ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományából következnek, az uniós jogrend részét képezik mint annak általános elvei.”

27 Ez alól – a Lisszaboni Szerződéshez fűzött 7. jegyzőkönyv értelmében kivétel az Egyesült Királyság és Lengyelország, akik felmentést kaptak a Charta alkalmazása alól, jövőbeli feltételtől függően kivétel lehet továbbá Csehország is.

28 Lásd például: JAKAB András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*. Budapest, HVG-ORAC, 2011, 217.

más gyűjtött aláírásokat egy népszavazás kiírása érdekében, amelyben arról szavaztatta volna meg az embereket, hogy visszaállítsák-e Magyarországon a halálbüntetést.

Tóth Tamás a fia 1992-es meggyilkolását követően vált a halálbüntetés visszaállításának legelszántabb magyarországi hívévé. 1997-ben aláírásgyűjtésbe kezdett azért, hogy az Országgyűlés bocsássa népszavazásra a legsúlyosabb szankció reinstitúciójának kérdését. Először 1997. november 26-án, majd azt követően több másik alkalommal küldött be állampolgároktól beszerzett aláírásokat, ezeket azonban az Országos Választási Bizottság nem vizsgálta meg.

1998. október 6-án Tóth Tamás újabb aláírásokat juttatott el az OVB-nek, és ismételten kérte azok megvizsgálását, mely kérelmet az OVB a 88/1998. (XI. 20.) OVB határozattal utasította el, két formai okra hivatkozva. Az egyik az volt, hogy az indítványozó nem nyújtotta be előzetesen, vagyis az aláírásgyűjtés megkezdése előtt hitelesítésre az aláírásgyűjtő ív mintapéldányát, illetve az azon szereplő kérdést (praktikusan tehát ilyen megfogalmazott, népszavazási döntésre bocsátható kérdés nem is létezett), holott ez az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény értelmében kötelező alaki kellék lett volna. A másik ok pedig a népszavazás kezdeményezésére előírt négy hónapos határidő letelte volt, melyet az 1997. évi XCVIII. törvény 4. §-a iktatott be az Alkotmányba²⁹ 1997. október 31-i hatállyal, illetve amelyet ugyanezen törvény 6. § (3) bekezdése ugyancsak október 31-től a már folyamatban levő ügyekre is kiterjesztett. Mivel pedig ennek értelmében a kezdeményező rendelkezésére álló idő 1998. február 28-án lejárt, így a határidő túllépése miatt sem volt lehetséges az (egyébként ténylegesen nem is létező „kérdés”) hitelesítése.

Az e határozat indokolásában foglalt tapasztalatokat hasznosítva Tóth Tamás 1998. december 22-én a halálbüntetés átmeneti visszaállítását indítványozó, népszavazás kitűzésére irányuló állampolgári kezdeményezés aláírásgyűjtő íve mintapéldányának hitelesítését kérte az OVB-től, melyben a következő mondat szerepelt: „Kérem, hogy az Országgyűlés a jogi feltételeket teremtsen meg a halálbüntetés átmeneti visszaállítására?” Ezt az indítványt az OVB 1999. január 14-i ülésén bírálta el, és azt 1/1999. (I. 14.) OVB számú határozatával – immáron tartalmi szempontok alapján – elutasította. Az első és legfontosabb szubsztantív indok az volt, hogy a kérdés feltevését az Alkotmány tiltja, annak 28/C. § (5) bekezdés *b)* pontja értelmében ugyanis „nem lehet országos népszavazást tartani hatályos nemzetközi szerződésből eredő kötelezettségekről,

29 1949. évi XX. törvény 28/E. §

illetve az e kötelezettségeket tartalmazó törvények tartalmáról”. Mivel pedig az Országgyűlés mind a korábban bemutatott Római Egyezmény és az ahhoz tartozó, a halálbüntetés eltörléséről rendelkező Hatodik kiegészítő jegyzőkönyvet, mind pedig a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányához fűzött, a halálbüntetést köztörvényes bűncselekményekre szintén megtiltó Második Fakultatív Jegyzőkönyvet becikkelyezte,³⁰ ezért a halálbüntetés visszaállításának kérdéséről tartott népszavazás alkotmányellenes lenne.

A második, az előbbinél kevésbé lényeges tartalmi érv az egyértelműség követelménye érvényesülésének elmaradására hívta fel a figyelmet, az OVB szerint ugyanis a kérdésre adandó „igen” vagy „nem” válaszból önmagában nem lehetséges megállapítani az emberek többségének valódi szándékát, mivel az aláírásgyűjtő íven szereplő mondat nem ad pontos útmutatást arra nézve, hogy a népszavazást követően mi lenne az Országgyűlés kötelezettsége. Ahogyan a határozat szövege fogalmaz: „Amennyiben népszavazást lehetne tartani a halálbüntetés visszaállításáról, az aláírásgyűjtő íven szereplő kérdés »igen«-nel történő megválaszolása esetén az Országgyűlés dönthetne úgy is, hogy hatályos nemzetközi szerződéseket mond fel, de dönthetne úgy is, hogy csak a nemzetközi egyezményekben biztosított szűk körben állítja vissza a halálbüntetést. Mindkét esetben fennáll azonban annak lehetősége, hogy a népszavazáson résztvevő állampolgárok valós, de a népszavazás során tulajdonképpen ki nem fejezhető akaratával ellentétes döntést hoz.” Végül a kérelem elutasításának harmadik – szintén szubsztantív – indoka az volt, hogy az aláírásgyűjtő íven szereplő mondat tartalmi szempontból nem kérdésnek, csak kérésnek minősül, így az legfeljebb népi kezdeményezésnek lehet az alapja.

A kérelmező az 1/1999. OVB határozatban foglaltak alapján igyekezett indítványát az ott megjelöltek figyelembevételével átalakítani, majd azt ismét beadta hitelesítésre az Országos Választási Bizottságnak. Ezen indítványához hat különböző aláírásgyűjtő ív mintapéldányát mellékelte, hat különbözőképpen megfogalmazott, de tartalmilag azonos kérdéssel, melyek lényege az volt, hogy az Országgyűlés teremtse meg a jogi feltételeket a halálbüntetésnek a súlyos, életellenes bűncselekmények elkövetőivel szembeni átmeneti visszaállítására. E beadványt az OVB a 8/1999. (III. 29.) számú OVB határozatban bírálta el, és abban Tóth Tamás indítványát ismét elutasította. Az elutasítás indokaként egyrészt ismét azt hozta fel, hogy a kérdések beleütköznek az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés *b*) pontjában foglalt tilalomba, mivel a fent

30 1993. évi XXXI., illetve 1995. évi II. törvény.

hivatkozott, a Magyar Köztársaság jogrendszerének részévé tett nemzetközi szerződések éppen azon életellenes köztörvényes bűncselekmények halállal való szankcionálhatóságát tilalmazzák, amelyek esetében a kezdeményező indítványozta a halálbüntetés átmeneti visszaállítását. Ezen egyezmények ugyanis csak a háború idején elkövetett legsúlyosabb bűntettek vonatkozásában engedik meg a halálbüntetés alkalmazását, a kérelem azonban nem az ilyen bűncselekmények halállal büntethetőségének megteremtésére irányult.

A másik, kevésbé lényeges (mivel könnyen kiküszöbölhető) hiba pedig, amely az elutasítás alapjául szolgált, az volt, hogy Tóth Tamás nem egy konkrét kérdés hitelesítését kérte, hanem több lehetséges kérdést nyújtott be az OVB-nek, hogy az válassza ki közülük a hitelesíthetőt. Ezzel kapcsolatban az OVB megállapította, hogy neki erre nincs joga; a népszavazásra felteendő konkrét kérdés megfogalmazása az indítványozó feladata, az OVB pedig csak ezen konkrét kérdés jogszerűségéről és népszavazásra bocsáthatóságáról dönthet.

A halálbüntetés ügye azonban ezen OVB-határozatokkal nem ért véget, Tóth Tamás ugyanis a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény 130. §-ában foglalt lehetőséggel élve mind az 1/1999., mind a 8/1999. OVB döntések ellen kifogást nyújtott be az Alkotmánybírósághoz. Ekkor még erre a határozat közzétételét követően három nap állt rendelkezésre,³¹ mégpedig úgy, hogy ezen három nap alatt a kifogás az OVB-hez (amely majd megküldi azt az Alkotmánybíróságnak) meg kellett, hogy érkezzon.³² Mivel az 1/1999. OVB határozattal szemben benyújtott kifogás ezen jogvesztő határidőt követően érkezett be az OVB hivatalának funkcióját (is) ellátó Központi Nyilvántartó és Választási Hivatalba, ezért ezt a kifogást az Alkotmánybíróság 2/1999. (III. 3.) AB végzésében érdemi vizsgálat nélkül visszautasította. Mint az indokolásban kifejtette, a január 14-i ülésen személyesen jelenlevő és a határozatot rögtön annak meghozatala után átvevő indítványozónak a kifogást úgy kellett volna benyújtania, hogy az legkésőbb január 17-ig az OVB-hez megérkezzen, ez azonban csak január 19-én történt meg. Mivel pedig a törvény és a vonatkozó alkotmánybírósági gyakorlat szerint³³ ilyenkor a kifogás formai okok miatt nem bírálható el, ezért az AB azt mint elkésettet visszautasította.³⁴

31 1997. évi C. törvény a választási eljárásról, 130. § (3) bekezdés.

32 1997. évi C. törvény a választási eljárásról, 78. § (1) bekezdés.

33 Lásd ehhez a 28/1998. (VI. 16.) AB végzést.

34 Itt mindenképpen érdemes megemlíteni Kiss László különvéleményét, aki kifejtette, hogy lehetetlen dolog elvárni, hogy a benyújtott indítvány három napon belül mindenképpen megérkezzen, hiszen a kézbesítés gyorsaságára a kifogást betervezőnek nincs ráhatása. Ebben a konkrét ügyben például Tóth Tamás a határozat tudomásá-

A 8/1999. OVB határozat ellen benyújtott kifogás azonban már ezen háromnapos jogvesztő határidőn belül megérkezett, így az Alkotmánybíróságnak végre lehetősége nyílt a halálbüntetés visszaállítása indítványozása alkotmányosságának érdemi elbírálására, amely egyszersmind arra is hivatva volt, hogy végérvényesen állást foglaljon arról, vajon a halálbüntetés a jelenlegi jogszabályi környezetben valaha is reinstituálható-e. Az erről döntő 11/1999. (V. 7.) AB határozat egyértelműen leszögezte, hogy nem, megerősítve az OVB által is felhozott azon indokolást, mely szerint a halálbüntetés visszaállítása hatályos nemzetközi szerződésbe ütközik, így arról egyáltalában nem lehet népszavazást tartani.

4. A halálbüntetés témájának revidenciája: a politika térnyerési igénye

1990 után, különösen a 2000-es években több olyan politikusi megnyilvánulás született, amely azt juttatta kifejezésre, hogy a halálbüntetésre szükség volna, mert csak így lennének megfékezhetők a szándékos emberölést elkövetők.³⁵ E – sokszor kifejezetten téves, szakmailag megalapozatlan, például a széles körű elrettentő hatásról vagy a megnövekedett életellenes bűnözésről szóló³⁶ – megnyilatkozások többsége egy-egy súlyosabb bűncselekmény, nagy közfelháborodást kiváltó gyilkosság után született, és egyértelmű céljuk a politikai haszonszerzés, a választópolgárok számára „kedves” vélemények megfogalmazása volt. E megnyilatkozások a politikai populizmus termékeinek tekinthetők,³⁷

ra jutásának másnapján, január 15-én postára adta a kifogást tartalmazó levelet, az azonban csak január 19-én érkezett meg. Mint Kiss László rámutatott: ahhoz, hogy a kifogás határidőben megérkezzék, az kellett volna, hogy a kérelmező azt futárpostával kézbesíttesse, avagy azt – a postai átfutás időtartamát figyelembe véve – már a döntés előtti napon /!/ postára adja; nyilvánvaló, hogy ezek egyike sem várható el, a törvényi feltételek be nem tartását ilyen körülmények között számon kérni tehát Kiss László szerint egyszerűen „képtelenség”.

- 35 A kérdés részletes bemutatását, angol nyelven, lásd: TÓTH J., Zoltan: *Changing Attitudes Towards the Death Penalty: Hungary's Renewed Support for Capital Punishment*. Palgrave Macmillan, 2020 (megj. a.)
- 36 Tény, hogy soha olyan kevés szándékos emberölést nem követtek el évi szinten, mint napjainkban; sokkal kevesebb ilyen történik most, halálbüntetés nélkül, mint történt akkor, amikor még volt halálbüntetés. Vö.: TÓTH J. Zoltán: *Kivégzések nélkül Magyarországon – A halálbüntetés és az emberölések kapcsolata a hazai statisztikai adatok tükrében (1989-2017)*. *Jogelméleti Szemle*, 2019/3, 178-185.
- 37 A politikai populizmus – Cas Mudde (Rixer Ádám által hivatkozott) (egyik) meghatározásával – „az olyan opportunista politika leírására szolgál, amelynek az a célja, hogy az embereket (a »népet«), illetve a szavazókat gyors megalégedéssel töltsse el” (itt

hiszen azzal mindenki tisztában van, hogy a jelenlegi jogi környezetben a halálbüntetés nem visszaállítható, a jelenlegitől eltérő jogi környezetre pedig nincs sem valós politikai akarat, sem érdemleges társadalmi igény. Összességében a halálbüntetés kérdését felvető politikusok számára is nyilvánvaló, hogy a halálbüntetés visszaállítása ma Magyarországon – a korábban említett alkotmányos rendelkezések és nemzetközi jogi kötelezettségek miatt – nem lehetséges. Ez alól talán csak a radikális politikusok és pártok a kivételek, akik nemcsak a halálbüntetés visszaállítást kívánják elérni, hanem ezzel együtt más, radikális céljaik is vannak (így esetlegesen Magyarország európai uniós tagságának megszüntetése, és a többi nemzetközi szervezetből való kilépés is).

Utóbbiak viszonylag rendszeresen felvetik a halálbüntetés visszaállítást, többnyire kevés visszhanggal. Így például a 2002-es választások után a nemzeti radikális Jobbik a közbiztonsággal kapcsolatos munkacsoportot alakított, amelynek vezetője, a későbbi pártelnök Vona Gábor már akkor azon a véleményen volt, hogy fontos lenne a halálbüntetés kérdésének vitára bocsátása. Ugyanekkor nyilatkozta azt a *Kapu* című magazinnak a Jobbik akkori elnöke, Nagy Ervin, hogy a párt fontos célja a halálbüntetés társadalmi vitára való bocsátása. Nagy szerint: „Tudjuk jól, hogy az európai uniós norma, illetve az Alkotmánybíróság nem engedi meg a halálbüntetés visszaállítást. Mi mégis azt mondjuk, ha Magyarországon az utóbbi időben elkövetett bűncselekmények értelmetlen brutalitását nézzük, és a társadalom igényt tart a halálbüntetés jogosságának megvitatására, akkor tegyük ezt. Demokráciában élünk – döntsön a többségi elv.”³⁸ 2006 februárjában Molnár Tamás, a Jobbik alelnöke mondta azt egy (a másik radikális párttal, a MIÉP-pel, valamint a Kisgazdákkal tartott) debreceni kampányrendezvényen, hogy vissza kell állítani a halálbüntetést,³⁹ és pár héttel később ugyanezt mondta a Jobbikkal szövetséges Kisgazdapárt alelnöke is.⁴⁰

A 2006 őszi megrendezett önkormányzati választásokra való felkészülés során Molnár Tamás, megismételve korábbi gondolatait, már az általa „cigánybűnözésnek” nevezett jelenséggel kötötte össze a halálbüntetést, és a közbiztonság megerősítését egy minden tekintetben szigorú büntetőpoliti-

messze nem kizárólag pénzügyi-gazdasági vonatkozásokban). (Vö.: RIXER Ádám: A civil társadalom helyzete Magyarországon, különös tekintettel a populizmus térnyerésére. *Glossa Iuridica*, 2019/3–4, 60.) Jelen esetben a populizmus elsősorban „politikai stratégiaként”, másodsorban „kommunikációs stílusként” értendő (lásd: Rixer: i.m. 60.).

38 SZABÓ Gábor: „Öltöztessük nemzeti színekbe a világot!” Interjú Nagy Ervinnel, a JOBBIK elnökével. *Kapu*, 2002. június-július, 2002/67, 21.

39 *Magyar Nemzet*, 2006. február 13., 3.

40 *Vas Népe*, 2006. március 18., 3.

kával kívánta megvalósítani; szerinte ez az egyetlen eszköz, amely az erőszakos bűnözéssel szemben eredményre vezet. „A Jobbik szerint csak a lehető legkeményebb felelősségre vonás vezethet eredményre minden bűnözővel, így a cigány elkövetőkkel szemben is [...]”⁴¹ Ugyancsak előkerült a halálbüntetés kérdése a Jobbik retorikájában 2006 októberében is, az olaszliszkai lincselést követően.⁴² Hasonlóképpen fogalmazott többek között a későbbi parlamenti párt akkori alelnöke, Biber József is 2007 decemberében,⁴³ Vona Gábor (akkor már mint pártelnök) 2008 decemberében,⁴⁴ illetve Murányi Levente alelnök 2009 októberében (ő emellett a börtönök munkatáborokká alakításáról is beszélt).⁴⁵

2011-ben immáron parlamenti pártként a Jobbik (amely a 2010. évi országgyűlési választásokon a leadott szavazatok 17%-át szerezte meg) kezdeményezte a parlamentben a halálbüntetés visszaállítását, ennek megvitatását azonban a kormánypárti többség nem szavazta meg (ahogy az ezzel együtt beterjesztett többi javaslatot, így a képviselői mentelmi jog megszüntetését és a képviselők visszahívhatóságát sem.) Ezt követően különböző időpontokban sürgette a halálbüntetés visszaállítását Staudt Gábor parlamenti képviselő,⁴⁶ illetve újabb határozati javaslatot nyújtott be a parlamentben a Jobbik nevében Mirkóczki Ádám képviselő, kifejtve, hogy a halálbüntetés kérdésében társadalmi vitára lenne szükség. [Érdekesség, hogy e parlamenti felszólalásra adott válaszában Orbán Viktor, aki (mint a későbbiekben szó lesz róla) korábban szintén felvetette a halálbüntetés problémájának újragondolását, most azt válaszolta Mirkóczkinak, hogy „nehezen tudok elképzelni olyan szigorú törvényi szabályozást, amely garantálná, hogy nem fognak súlyos bűncselekményeket elkövetni”. Hozzátette továbbá, hogy miközben számos filozófiai megközelítésben egyetért a jobbikos képviselővel, az uniós népszavazás utáni csatlakozásunkkal elfogadtuk, hogy a tagállamokban nem lehet bevezetni a halálbüntetést.]⁴⁷

A 2014-es kampányban a Jobbik képviselő-jelöltjei szintén rendszeresen kampányoltak a halálbüntetés visszaállításával, és általában a szigorú büntető-

41 *Vasárnapi Hírek*, 2006. július 9., 4.

42 Szegedi Csanád, a párt egyik prominense érvelt úgy a tragédiára történő megemlékezésen, hogy a halálbüntetést vissza kell állítani. (*Vasárnapi Napló*, 2006. október 29., 2.)

43 *Háromszék*, 2007. december 10., 2.

44 *Népszabadság*, 2008. december 9., 4.

45 *Népszabadság*, 2009. október 17., 2.

46 *Vas Népe*, 2011. augusztus 13., 2.; *Napló*, 2012. március 24., 2.

47 *Magyar Hírlap*, 2012. november 6., 2.

politikával (beleértve pl. a szexuális elkövetők kasztrációját is).⁴⁸ 2015 tavaszán, egy kaposvári trafikban dolgozó fiatal nő meggyilkolását követően a Jobbik ismét parlamenti vitanapot kezdeményezett, ám a jobbközép többség (noha a kormánypártból is személyesen többen is egyetértettek volna a felvetéssel) azt leszavazta.⁴⁹

Azzal párhuzamosan, ahogy a Jobbik a jobbközép felé közeledett, fokozatosan elhagyta a radikális hangvételt, és a halálbüntetés kérdését is kivonta a közéleti témák közül. E témákat a Jobbikból kizárt vagy kilépett radikális tagok által alapított Mi Hazánk Mozgalom tette újra a közbeszéd részévé, mely a Jobbik néppártosodási törekvéssel politikai képviselő nélkül maradt radikális jobboldali szavazókat kívánta megszólítani, 2018-as megalapításától kezdve. Már pártként való hivatalos bejegyzése előtt kiállt amellett, hogy a halálbüntetést vissza kell állítani, egyúttal Toroczkai László, a mozgalom vezetője, a párt későbbi elnöke – a halálbüntetésről szóló referendum⁵⁰ mellett – felvetette a bérabtartás bevezetésének lehetőségét is.⁵¹ A halálbüntetéssel kapcsolatban 2020 januárjában úgy nyilatkozott Toroczkai, hogy „a Mi Hazánk Mozgalom ismét kezdeményezi a védtelenek – így a gyerekek vagy idősek – sérelmére különös kegyetlenséggel elkövetett életellenes cselekmények esetében a halálbüntetést, amelynek visszatartó erejét kutatások bizonyítják”.⁵²

A Jobbik mellett a másik, a rendszerváltás után parlamenti képviselővel rendelkező radikális párt a Magyar Igazság és Élet Pártja (MIÉP) volt. A 2006. évi választások kampányhajrájában Csurka István, az akkor éppen parlamentben levő MIÉP elnöke, akit a halálbüntetésről kérdeztek a Nap-kele című reggeli televíziós magazinműsorban, azt mondta: a halálbüntetést akkor törölték el, amikor világgossá vált, hogy rendszerváltozás lesz, és „a piszkos gazemberek, akik [az 1956-os forradalmat követő megtorlások során] a sortüzeket elrendelték, végrehajtották, maguk menekültek ebbe a helyzetbe” (vagyis a kommunista nómenklatúra műve a halálbüntetés megszüntetése, amelyet Csurka szerint azért csináltak, hogy őket ne végezhessék ki). Arra a kérdésre, hogy ezeket az embereket fel kellett volna-e akasztani, Csurka István úgy válaszolt: „mint a vöcsök”.⁵³

48 Pl. Budai Lóránt (vö.: *Népszabadság*, 2014. január 8., 2.); Árgyelán János Fejér megyei elnök (*Fejér Megyei Hírlap*, 2014. január 21., 2.); Kepli Lajos (*Napló*, 2014. április 5., 5.)

49 *Magyar Nemzet*, 2015. május 2., 1.

50 *Népszava*, 2018. augusztus 14., 3.

51 Vö. pl.: *Napló*, 2018. július 27., 2.; *Magyar Hírlap*, 2020. január 8.; *Magyar Hang*, 2019. május 21.

52 *Magyar Hírlap*, 2020. január 8.

53 *Népszabadság*, 2006. március 24., 2.

De nemcsak (ma is aktívan működő és kimutatható társadalmi támogatottsággal rendelkező, avagy régi, érdemben már nem működő) radikális pártok támogatták a halálbüntetést, hanem (többé vagy kevésbé) mérsékelt pártokhoz tartozó politikusok is.

Az egyik leghíresebb Boross Péter korábbi (1993-1994 közötti, azaz akkor frissen leköszönt) jobboldali miniszterelnök volt, aki 1995 márciusában több fórumon következetesen képviselte azon álláspontot, hogy újból meg kellene fontolni a halálbüntetés visszaállítását. A Magyar Nemzet c. napilapnak nyilatkozva kifejtette, hogy mindegyre a folyamatosan romló (akkoriban valóban rossz) közbiztonsági helyzetre, a bűncselekmények számának növekedésére tekintettel, és az ebből fakadó „közhangulat” miatt van szükség.⁵⁴ Bár Boross nyilatkozata nem szó szerint, interjú formájában, hanem tartalmi összefoglalóként jelent meg, a Magyar Nemzet a következő módon interpretálta a volt miniszterelnök által elmondottakat. A cikk szerint Boross kifejtette, hogy „tisztában van azzal, hogy e kijelentése bizonyos körökben felháborodást fog kelteni. Azt is tudja, hogy a halálbüntetés az európai jogfejlődéssel, bizonyos ENSZ-cikkelyekkel, és az Alkotmánybíróság döntésével is ellentétes, azonban nem hiszi, hogy az európai jog és közbiztonság mostani helyzetében ne lehetne ezt érdemben megvitatni. Hangoztatta: nem hiszi azt sem, hogy figyelmen kívül lehetne hagyni azt a megrendülést, amelyet egy-egy szörnyű bűncselekmény híre vált ki az egész társadalomban. Utalt arra is: korábban, belügyminisztériumi felmérések szerint a megkérdezettek 80 százaléka értene egyet a halálbüntetés visszaállításával, amellyel – álláspontja szerint – az életellenes bűncselekmények elkövetőit lehetne sújtani. Boross úgy vélte: ebben a helyzetben nem lehet dogmaszerűen szavalni arról, hogy a halálbüntetés milyen normarendszerekkel ellentétes. Ha így van is, ez akkor sem tarthatja vissza a döntéshozókat attól, hogy újragondolják a jelenlegi joggyakorlatot, különösen az olyan súlyú és tömeges riadalmat okozó bűncselekmények, mint például bérgyilkosságok, gyermekgyilkosságok, vagy éppen a hivatását teljesítő rendőr megölése esetén.”⁵⁵

E napokban egy tévés interjúban ugyancsak kifejtette, hogy „nem arról van szó, hogy holnap a bírói pulpitról arat a halál. De arról biztos szó van, hogy [...] olyan bűncselekményeknél, mint a bérgyilkosság vagy gyerekgyilkosság vagy [...] a hivatását teljesítő rendőr meggyilkolása, az szigorúbb megítélés alá essen.” [A felvetésre egyébként Vastagh Pál akkori MSZP-s igazságügy-miniszter úgy

54 *Magyar Nemzet*, 1995. március 6., 4.

55 Uo. 4.

válaszolt, hogy a halálbüntetés visszaállítása olyan nemzetközi egyezmények felmondásával járna, amelyek sokkal fontosabbak a jogállamiság szempontjából, mint maga a halálbüntetés, és a súlyos bűncselekmények megakadályozásának egyébként sem a halálbüntetés a megfelelő módja.⁵⁶ (Egyúttal ígéretet tett arra, hogy a büntetési tételeket még abban az évben felülvizsgálják, és az életellenes bűncselekményekre vagy egy jelentősen hosszabb (pl. 50 éves) büntetési tételt vezetnek be, vagy lehetővé teszik a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést. Ez utóbbiak egyébként nem valósultak meg; a tényleges életfogytiglant majd az Orbán-kormány vezeti be 1999-ben.)]

1996. június 9-én az akkori szocialista miniszterelnök, Horn Gyula mondta azt egy hétvégi pártrendezvényen, hogy a halálbüntetés visszaállítása kérdésében népszavazásra van szükség, és ő a maga részéről a visszaállításra szavazna.⁵⁷ Igaz, nem sokkal később a saját igazságügyminisztere, Vastagh Pál tette hozzá, hogy Magyarországon a halálbüntetés kérdésében nem lehet népszavazást tartani, illetve ebben az esetben ki kellene lépnie Magyarországnak a nemzetközi emberi jogi egyezményekből.⁵⁸ Ettől függetlenül a Népszava beszámolója szerint Horn Gyula nézetével Fillő Pál, az MSZP munkás-érdekképviselői tagozatának elnöke és Pécsi Ildikó országgyűlési képviselő is egyetértett.⁵⁹ A következő napokban a Magyar Szocialista Párt, és maga a miniszterelnök is úgy kommunikálta a kijelentést, hogy az csak Horn Gyula magánvéleményét jelenti, de nincs kormányzati szándék ilyen jellegű népszavazás kiírására, és az nem is lehetséges. Az esetet színezi, hogy a párt egyik képviselője, Bihari Mihály, az Alkotmánybíróság későbbi elnöke⁶⁰ pár nappal korábban még úgy érvelt, hogy a halálbüntetés témakörében is megfontolható a népszavazás, mégpedig azért, mert „jobb elébe menni a vitatott kérdéseknek, tehermentesítve ezzel az alkotmányról történő végső referendumot”.⁶¹ (Noha az említett új alkotmány megalkotása végül elmaradt.) Ugyanezt (a halálbüntetésről szóló népszavazás kiírását) javasolta parlamenti felszólalásában Szili Katalin, a szocialista párt képviselője, későbbi házelnök is.⁶²

1998 áprilisában Torgyán József, az akkor ellenzéki (a választások után a győztes Fidesszel kormánykoalícióra lépő) Független Kisgazda-, Földmunkás

56 *Magyar Nemzet*, 1995. március 8., 6.

57 *Új Magyarország*, 1996. június 11.

58 *Népszabadság*, 1996. június 10., 1.

59 *Népszava*, 1996. június 10., 2.

60 2005-2008 között.

61 *Magyar Nemzet*, 1996. június 7., 5.

62 *Népszava*, 1996. június 6., 2.

és Polgári Párt elnöke és frakcióvezetője azt indítványozta az Országgyűlés elnökének, hogy még a választások előtt hívjon össze rendkívüli ülészakot a halálbüntetés visszaállítását célzó alkotmánymódosítás megtárgyalására, amely indítványhoz 21 – kiscgazdapárti – támogató aláírást is csatolt. A szocialista házelnök, Gál Zoltán – a parlamenti frakciók véleményének kikérését követően – az indítványt mint jogilag megalapozatlant visszautasította, mivel az Országgyűlés rendes ülészaka még tart, és nem csatolt elegendő (a 386 képviselő egyötödének megfelelő) számú aláírást. Egyébként úgy vélekedett, hogy az indítvány komolytalan kampányfogás, mivel a választások előtt álló néhány napban lehetetlen a kérdést a jelentőségéhez mért alapossággal megvitatni.⁶³ A kampányfogás vádjára az FKgP nevében Lányi Zsolt (aki korábban maga is a halálbüntetés hívének mondta magát) reagált, azzal utasítva vissza Gál kijelentését, hogy pártja már több mint egy éve folyamatosan szorgalmazza a halálbüntetés visszaállítását.⁶⁴

A leghíresebb, legnagyobb (hazai és nemzetközi) visszhangot kiváltó politikusi megnyilatkozások azonban a közelmúlthoz, és a jobboldali Fidesz vezetőihez, azon belül is elsősorban Orbán Viktor miniszterelnökhöz kötődnek. Míg korábban a Fidesz mint párt és a Fidesz vezetői is visszafogottak voltak a halálbüntetés kérdésben, és azt tipikusan elleneztek, 2002 májusában, a brutális móri vérengzést követően ez a hozzáállásuk megváltozott.⁶⁵

63 *Napló*, 1998. április 16., 2.

64 *Népszava*, 1998. április 16., 2.

65 Maga a bűncselekmény 2002. május 9-én történt, amikor is ismeretlenek (a tanúk szerint ketten vagy hárman – hogy mennyien, az mind a mai napig nem derült ki bizonyosan) behatoltak Mór egyik bankfiókjába, és az ott tartózkodó összes alkalmazottat és ügyfelet megölték. Érdekesség, hogy az elkövetők kiléte utáni nyomozás kétszer is tévútra vezetett; az első napokban meggyanúsított két büntetett előéletű férfiről, Farkas Róbertről és Horváth Szilárdról hamar kiderült, hogy nincs közük a brutális gyilkossághoz. Két hónappal később, 2002 júliusában újabb gyanúsítottakat fogtak el, Kaiser Edét és Hajdú Lászlót, akik korábban már követtek el fegyveres rablásokat, ezek egyike során pedig emberölési kísérletet is. Az ellenük összegyűjtött, nem teljesen egyértelmű bizonyítékok alapján mindkettejüket elítélték: Kaiser életfogytiglani fegyházbüntetést, Hajdú (mint bűnsegéd) 15 év szabadságvesztést kapott (noha a bíróság szerint a ravaszt egy harmadik, ismeretlen elkövetőtárs húzta meg, vagyis a tényleges gyilkosságokat ő követte el). Mint később kiderült, ez volt a magyar kriminalisztikatörténet legnagyobb tévedése; 2007-ben ugyanis megtalálták a gyilkos fegyvereket egy bizonyos Nagy László lakásán (aki ellen eredetileg egy másik, minden valószínűség szerint szintén általa elkövetett gyilkosság, egy veszprémi postás megölése miatt nyomoztak). A nyomozás végül kiderítette, hogy valóban Nagy László volt az egyik móri elkövető (aki beismerte, hogy részt vett a bankrablásban, de saját állítása szerint csak sofőr volt), míg tettestársa, Weiszdorn Róbert volt a másik. A tárgyalás előtt Nagy

Orbán Viktor a móri bankrablást követően nem sokkal, 2002. május 22-én, a 2002. évi parlamenti választásokat követően (még miniszterelnökként, de már csak ügyvezető kormányfőként) nyilatkozta azt egy rádióinterjúban, hogy „Magyarországnak komolyan meg kell fontolnia a halálbüntetés bevezetését”. Azt is elmondta, hogy bár a halálbüntetést korábban helytelen intézménynek tartotta, de megváltozott a véleménye, amikor személyesen találkozott a móri bankrablás áldozatainak hozzátartozóival. Azt is egyértelművé tette, hogy tudja, hogy a nemzetközi egyezmények nem teszik lehetővé a halálbüntetés visszaállítását, de szerinte ez a jövőben akár változhat is, például a terrorizmus elleni küzdelem miatt. Tudja azt is, hogy Magyarország az Európai Unióhoz sem csatlakozhat, ha visszaállítja a halálbüntetést, de szerinte az EU is változik. Emiatt azon a véleményen volt: „Nekünk, magyaroknak, az után, ami Magyarországon történt, azt gondolom, hogy azon országok között van a helyünk, akik amellel érvelnek Európában, hogy a halálbüntetés ismételten a nemzeti jogalkotás hatáskörébe kerüljön.” A kormányfő pártja, a Fidesz ekkor még nem szólalt meg a kérdésben, nem adtak jobboldali politikusok sorozatosan Orbánt támogató nyilatkozatokat. Ellenkezőleg, Varga Mihály, a Fidesz alelnöke például éppen azzal próbálta enyhíteni Orbán szavait, hogy azokat Orbán nem miniszterelnökként mondta, hanem magánemberi véleményét fejtette ki.

2012 májusában Boldog István fideszes képviselő egy parlamenti felszólalásban a következőket mondta: „Tudom jól azt is, hogy a Parlamentben, sőt a Fidesz-frakcióban sem vagyok egyedül, aki támogatja a halálbüntetés bevezetését a legbrutálisabb bűnözőkkel szemben. Sokan gondoljuk úgy, hogy nem etetni és jól tartani kell a dolgozó, adózó állampolgárok pénzén a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetőit, hanem a legszigorúbban eljárni velük szemben.” Nem sokkal később, 2012. június 4-én Rogán Antal, a Fidesz parlamenti frakcióvezetője ismerte el, hogy a Fideszben voltak olyanok, akik az Alaptörvény vagy az új Büntető Törvénykönyv vitája során felvetették a

László a börtönben öngyilkosságot követett el, Weiszdorn Róbertet pedig elítélték: elsőfokon életfogytiglant kapott, melyből legkorábban 30 év után bocsátható feltételes szabadságra, másodfokon a 30 éves határt 40-re súlyosbították. A bíróság szerint (egyezően Weiszdorn vallomásával) nem volt harmadik tettestárs; a biztonsági őrt Weiszdorn lőtte le, a másik hét embert pedig Nagy gyilkolta meg. [Mivel Kaiser más bűncselekményeket is elkövetett, szabadítására nem került sor; az újratárgyaláson a többi bűncselekménye miatt végül 18 év fegyházbüntetésre ítélték, de a móri gyilkosságok vádjá alól jogerősen is felmentették. Nagyon valószínű (ismerve a nyolcvanas évekbeli magyarországi büntetőeljárásokat főbenjáró ügyekben), hogy ha Magyarországon lett volna halálbüntetés ebben az időben, Kaisert (és talán Hajdút is) eddigre már nemcsak halálra ítélték, hanem ki is végezték volna.]

halálbüntetés lehetőségének az Alaptörvénybe vagy a Büntető Törvénykönyvbe való belefoglalását, de azt is egyértelművé tette, hogy a Fidesz-frakció maga nem támogat ilyen felvetést.

Ezt erősítette meg Répássy Róbert, az Igazságügyi Minisztérium államtitkára is, aki Apáti Istvánnak, a Jobbik képviselőjének 2012. június 18-án elmondott interpellációjára adott válaszában (hosszú évek óta először) mint felelős kormányzati tisztségviselő egyértelműen és következetesen elutasította a halálbüntetést, számos érvet felvonultatva a jelenlegi jogi helyzet helyessége mellett. Ezen interpellációban a radikális politikus követelte mind a halálbüntetés visszaállítását, mind a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának lehetővé tételét 20 éves helyett már 18 éves kortól, mind a helytől, időtől és a támadók számától függetlenül, azaz általános jelleggel bármilyen jogtalan, személy elleni támadás esetén a támadó életének kioltását jogszerűnek elismerő jogos védelmi szabályozás kialakítását. Répássy azzal kezdte részletes válaszát, hogy felsorolta az Alaptörvény rendelkezéseit, melyek nem teszik lehetővé a halálbüntetést. Répássy szavaival: „az Alaptörvény II. cikke szerint az emberi méltóság sérthetetlen, és minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az I. cikk (3) bekezdése pedig kimondja, hogy alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.” Majd összefoglalóan hozzátette: „Az Alaptörvény tehát az élet oldalán áll, az életet védi, szemben a halálbüntetéssel.” Ezt követően kitért a nemzetközi helyzetre, mégpedig nemcsak jogi szempontból: „Ezen túlmenően valóban tény, hogy Magyarországot számos nemzetközi szerződés köti. (...) Az Európa Tanács 47 tagállamában nincsen halálbüntetés. Európában egyedül Fehéroroszország nem tagja az Európa Tanácsnak, ott létezik is halálbüntetés. Nem lenne szerencsés, ha Magyarország ebben az Európa Tanács-i egyetértésben kilógna a sorból.” Végül rátért a pragmatikus szempontokra is: „A következő érvem a bírói tévedés lehetősége. Emlékeztetem Önt arra, hogy az úgynevezett móri ügyben már sajnos olyan visszafordíthatatlan és megmásíthatatlan döntést hozhatott volna a bíróság, amelyről később hiába derült volna ki, hogy tévedett a bíróság, mégsem állítható helyre annak az élete, annak az elkövetőnek az élete, akit ártatlanul végeznek ki.”

A halálbüntetéssel kapcsolatos következő, egyszersmind a rendszerváltást követő legnagyobb társadalmi vita Magyarországon két, néhány hónap különbséggel elkövetett gyilkosság: egy fiatal rendőrségi pszichológus, Bándy Kata, majd egy gyermek, Szita Bence meggyilkolását követően bontakozott ki 2012-ben. 2012. július 8-án hajnalban Pécssett megerőszakoltak és megölték

egy 25 éves nőt, akinek a holttestét csak három nappal az eltűnését követően, július 11-én találták meg. Az elkövetőt, a 26 éves Péntek Lászlót július 15-én fogták el. Péntek a gyilkosságot megelőzően fiatal kora ellenére már közel egy tucatszor volt büntetve, az elfogása előtti tíz év nagyobb részét börtönben töltötte. Bándy Kata megölése a többi gyilkossági esettől – a viszonylag ritka, ezért szokatlan és felháborító szexuális motiváció mellett – leginkább abban tért el, hogy az áldozat egy, a városban viszonylag ismert, a közösségi médiában aktív, fiatal és (minden médium által hangsúlyozottan) kifejezetten csinos nő volt, aki magas reputációval bíró munkakört töltött be.

Bár szexuális erőszakkal egybekötött gyilkosság 2012 előtt is jó néhány alkalommal történt már, olyan közfelháborodást egyik sem váltott ki, amelyet ez az eset idézett elő. A holttest megtalálását követően Facebook-csoport alakult a halálbüntetés visszaállításának követelésére, több tízezer taggal, számos politikus, közéleti személy és celeb is megszólalt az ügyben, sajtócikkek százai születtek pro és kontra a felelősségre vonás mikéntjéről; összességében a halálbüntetés kérdése soha nem kapott akkora társadalmi és médiafigyelmet az 1990-ben történt eltörlése óta, mint ekkor. A kormányzó párt, a Fidesz egy belső frakciója, a korábban önálló pártként létező kisgazdák egyértelműsítették, hogy a szándékos emberölésekre újra be kell vezetni a halálbüntetést; Turi-Kovács Béla, a kisgazdák (Kisgazda Polgári Szövetségpárt) vezetője, a Fidesz parlamenti képviselője azt mondta: „Az elmúlt évek, de különösen az elmúlt napok eseményei azt igazolják, hogy a társadalom védelme megköveteli a halálbüntetés helyreállítását.” Kérdésként vetette fel: ha a Btk. biztosítja az egyén önvédelemhez való jogát, akkor az állam miért nem rendelkezik azzal a szükséges eszközzel, ami lehetővé teszi, hogy „emberségükből kivetkezett bűnözőkkel szemben alkalmazza a halálbüntetést”?⁶⁶

A radikális Jobbik szóvivője, Mirkóczki Ádám szerint a kirívóan súlyos, életellenes bűncselekmények esetében a halálbüntetés lehet az egyetlen ténylegesen visszatartó törvényi eszköz; Gaudi-Nagy Tamás, a Jobbik képviselője pedig egyenesen azt nyilatkozta, hogy a legelrettetőbb hatása a nyilvános kivégzéseknek lenne. E felvetések kapcsán azonban az Orbán-kormány igazságügyi minisztere, Navracsics Tibor leszögezte, hogy az ország nemzetközi kötelezettségei és etikai megfontolások miatt sincs lehetőség a halálbüntetés visszaállítására; Paczolay Péter, az Alkotmánybíróság elnöke szerint pedig mindezt a Fidesz által megalkotott és a fideszes képviselők által álló parlament által elfogadott új alkotmány, Magyarország Alaptörvénye is lehetetlenné teszi.⁶⁷

66 *Népszava*, 2012. július 20., 3.

67 Uo. 3.

A felfokozott társadalmi közhangulatot azonban még az sem pacifikálta, hogy Bándy Kata családja sem kért a halálbüntetés visszaállításából; Bándy édesanyja ezzel kapcsolatban a következő bejegyzést tette közzé a Facebookon: „A család kérését is tolmácsolom, amikor arra kérem a civil és a politikai szervezeteket, hogy se a lányunk nevét, se a személyes tragédiáját ne használják fel uszítás, gyűlölködés vagy a halálbüntetés visszaállításának ürügyül. Köszönöm.”

A másik, nagy hatást kiváltott gyilkossági ügy Szita Bencének, egy 11 éves, Kaposvár környéki kislánynak az előre kitervelt, brutális megölése volt. A kislány mostohaanyja, Polcz Erika 2012. október 29-én jelentette a rendőrségnek, hogy Szita Bence eltűnt egy játszótérről; mint később bebizonyosodott, ekkor vitték el és gyilkolták meg nem messze őt. A holttestére november 3-án bukkantak rá; a tetteseket hamar elfogták. Szitát édesanyjának volt férje nevelőapaként nevelte; ő összeköltözött Polcz-cal, aki hamarosan féltékeny lett a gyermekre, őt okolta a megromlott párkapcsolatáért, ezért két hajléktalan férfival, Bogdán Józseffel és Kertész Józseffel agyonverette, összesen 192200 forintért. A nő és a férfiak a játszótér mellől egy kocsival egy erdős területre vitték Szitát, majd a férfiak a nő felhívására ásóval félholtra verték, és késsel is megszurkálták. Ennek ellenére még élt, amikor az előre megásott gödörbe dobták, majd földet hánytak rá, lényegében élve eltemetve őt. A kislány halálát az orvosszakértő véleménye szerint végül nem a bántalmazás okozta, hanem az, hogy föld került a tüdejébe, vagyis a földben megfulladt. A bíróság elsőfokon és jogerősen is tényleges életfogytiglanra ítélte mind a felbujtó mostohát, a gyilkosság megrendelőjét, mind a gyilkosságot végrehajtó két férfit. Érdekesség (és ezt sokan a sors igazságaként fogták fel Magyarországon), hogy annak ellenére, hogy egyik vádlott sem volt idős (mindannyian a negyvenes-ötvenes éveikben jártak), néhány éven belül mindannyian meghaltak természetes halállal, betegség következtében a börtönben: Polcz 2017-ben, Bogdán és Kertész pedig pár hónap különbséggel 2019-ben.

A továbbra is radikális Jobbik parlamenti frakciójának felvetésére, konkrétan Mirkóczki Ádámnak a kérdésére Orbán Viktor miniszterelnök az Országgyűlésben kifejtette, hogy a halálbüntetés kérdésében „filozófiai alapon” ugyan számos ponton egyetért a Jobbikkal, ám immáron pragmatista hozzáállásról tett tanúbizonyságot, amikor azt is hozzátette, hogy e felvetés a nemzetközi jogi környezet miatt, illetve az EU jogának ezt tiltó rendelkezései okán⁶⁸ nem időszerű.⁶⁹ Sőt, kijelentette: „Nehezen tudok elképzelni olyan szigorú törvényi

68 *Napló*, 2012. november 6., 2.

69 „Vitatkozhatunk arról, hogy kell-e, jó-e, helyes-e a halálbüntetés. De inkább azt mondom, hogy a vita nem időszerű.” *Népszava*, 2012. november 6., 3.

szabályozást, amely garantálná, hogy nem fognak súlyos bűncselekményeket elkövetni.”⁷⁰ Mindemellett a társadalmi vita a Bándy Kata meggyilkolását követőt megközelítő mértékű volt, számos internetes véleménycikkkel, rögtönzött amatőr közvélemény-kutatással, és a már-már elmaradhatatlan Facebook-csoportokkal, melyek közül az egyik legnépszerűbb, mintegy harmincezer követőt számlálóban 67 különböző kegyetlen halálnem közül választhattak egyet a csoport tagjai a Szita-gyilkosság elkövetői számára.

A közvélemény következő halálbüntetés-párti tematizálására 2014-ben került sor, amikor Lázár János, aki ebben az időben a miniszterelnök kabinet-vezetője, nem sokkal később, 2014 júniusától a Kormány Miniszterelnökséget vezető minisztere, gyakorlatilag Orbán Viktor miniszterelnök helyettese, politikailag is a Fidesz második legbefolyásosabb embere volt, egy interjúban nyíltan halálbüntetés-párti nyilatkozatot tett. A felvetés apropója a tényleges életfogytiglannal kapcsolatos vita volt, mely amiatt kapott aktualitást, hogy a Szegedi Ítéltábla egy többszörös gyilkossággal megvádolt személy esetében (aki a vád szerint két különböző alkalommal összesen három embert ölt meg előre kitervelt módon, nyereségvágyból, különös kegyetlenséggel) felfüggesztette a folyamatban levő büntetőeljárást amiatt, mert a vádlottra esetlegesen kiszabható tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést ellentétesnek tartotta az Emberi Jogok Európai Egyezményével, ezen belül az embertelen büntetés tilalmával, és emiatt az Alkotmánybírósághoz fordult, annak megállapítását kérve, hogy a Büntető Törvénykönyvnek a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos rendelkezései nemzetközi szerződésbe ütköznek. Lázár János ezt követően, 2014. április 3-án egy lakossági fórumon az eset kapcsán élesen bírálta a bíróságokat; szerinte a magyar bírácoknak fogalmuk sincs a magyar valóságról, és nem igazságot, hanem jogot szolgáltatnak. Szerinte nemcsak a tényleges életfogytiglan, hanem még a halálbüntetés is indokolt lehetne; a magyar társadalom döntő többsége halálbüntetés-párti, és a legsúlyosabb bűncselekmények esetében visszaállítaná a halálbüntetést. Egyértelművé tette, hogy személy szerint ő is ezen az állásponton van, és „sajnálja, hogy erre nincs lehetőség”, mert gyermekek és idősek sérelmére elkövetett emberölések esetében „maga is ezt tartaná igazságosnak”.⁷¹ Ezt követően, 2014 májusában maga Orbán Viktor is megszólalt a kérdésben, és heti szokásos rádióinterjújában kijelentette, hogy szerinte – minden ellenkező állítás ellenére – igenis van visszatartó hatása a halálbüntetésnek. Szerinte kétségtelenül nagy dilemma, hogy a halálbüntetésnél valakinek elveszik az életét, de miután ennek visszatartó hatása van, ezért néhány életet meg is

70 *Magyar Hírlap*, 2012. november 6., 2.

71 *Vö. pl.: Magyar nemzetet*, 2014. április 4., 1. és 5.

mentenek. Azt is mondta, hogy tudja, hogy az Európai Unió tiltja a halálbüntetést, de szerinte „ez is megérne egy misét”.⁷²

Végül az utolsó olyan esemény, amikor fellángolt a vita a társadalomban és a politikában is a halálbüntetésről, egy fiatal bolti eladónő megölése volt. 2015. április 21-én késő délután egy kaposvári trafikban dolgozó nőt gyilkoltak meg; a rablógyilkosság során a tettes elvitte a trafik aznapi bevételét, és bár az eladó magától odaadta azt, nyakon szúrta, majd még arra is volt lélekjelenléte, hogy elvegye tőle az üzlet kulcsát, kívülről bezárja a bolt ajtaját, és feltűnés nélkül elstáljon. Ezt követően, április 28-án Orbán Viktor miniszterelnök Pécsen arról beszélt, hogy napirenden kell tartani a halálbüntetés kérdését, mert – noha korábban úgy tűnt, hogy ez elég lesz a bűnözés elleni küzdelemben – a három csapás és a tényleges életfogytiglan visszatartó ereje önmagában nem elegendő. „Ezért szerintem a halálbüntetés kérdését Magyarországon napirenden kell tartani, ezzel foglalkozni kell, és világossá kell tenni a bűnözők számára, hogy Magyarország semmitől sem riad vissza, hogyha arról van szó, hogy megvédjük a saját polgárainkat.”⁷³ A miniszterelnök beszédére a Fidesz frakcióvezetője, Rogán Antal is még aznap ráerősített egy nyilatkozatban, melynek során arról beszélt, hogy legitimnek tartja a halálbüntetésről szóló vitát, mivel „erről a magyar társadalomnak nem volt módja döntenie”, tekintettel arra, hogy nem a parlament vagy nem népszavazás, hanem az Alkotmánybíróság törölte el azt.⁷⁴ Az ellenzéki pártok (a Jobbik kivételével) elutasították ezt a felvetést, rámutatva arra, hogy az jogilag nem reális: a téma felmelegítését szimpla politikai haszonszerzésnek, egyszerű populizmusnak minősítették, Schiffer András, a Lehet Más a Politika társelnöke, parlamenti képviselő pedig sommásan azt nyilatkozta, hogy a miniszterelnöknek „elment a józan esze”.

Ettől függetlenül a vita hevesen folytatódott a következő napokban is. Rogán Antal úgy nyilatkozott, hogy ha meggyilkolnak egy húszéves lányt abban a városban, ahol alig néhány évvel korábban Szita Bencét megölette a nevelőanyja, ott az emberben felmerül, hogy az ilyen bűnösök nem a halálbüntetést érdemelnék-e meg. Szerinte attól függetlenül, hogy az Európai Unió szabályai ezt tiltják, ha azt akarja valamelyik EU-tagállam közvéleménye, hogy legyen halálbüntetés, akkor ezt az EU szintjén fel lehet vetni.⁷⁵ Más fideszes képviselők ellenben nem támogatták a felvetést, és nyíltan szembefordultak a kormányfő kommunikációjával. Kósa Lajos, aki néhány hónappal később a

72 *Népszava*, 2015. április 29., 3.

73 *Magyar Nemzet*, 2015. április 29., 3.

74 Uo. 3.

75 *Magyar Nemzet*, 2015. április 30., 3.

Fidesz parlamenti frakciójának vezetője lett, úgy nyilatkozott: „Én életpárti vagyok, ha ez így mondható. Én azt mondom, amit nem tudunk adni, azt nem vehetjük el.”⁷⁶ Rétvári Bence kereszténydemokrata képviselő ez alkalommal újságírói kérdésre újra megerősítette egy 2012-es nyilatkozatában foglalt álláspontját, melyben arról beszélt, hogy a halálbüntetés melletti érvek „egyértelmű szakítást jelentenek a keresztény értékvilággal”, illetve hogy „hívó keresztény politikus nem támogathatja a halálbüntetést anélkül, hogy ne mondana ellent az egyház tanításának”.⁷⁷ A Népszabadság által megkérdezett Schöpflin György, a Fidesz EP-képviselője szintén azt mondta, hogy elveti a halálbüntetést, mert az sérti az emberi méltóságot, valamint annak az elvét, hogy Isten a maga képmására teremtette az embert.⁷⁸

A vita azonban ezúttal túlnőtt a magyar belpolitikán, és nemzetközi szintre emelkedett. Martin Schulz, az Európai Parlament elnöke telefonbeszélgetést kezdeményezett Orbán Viktorral a halálbüntetéssel kapcsolatos kijelentéséről (amit a magyar miniszterelnök elmondása szerint örömmel vett, mivel európai szinten is szívesen folytatna konzultációt a kérdéstről). Tette mindezt azután, hogy előző nap, április 29-én az EP-ben Jörg Leichtfried szociáldemokrata képviselő arról kérdezte Schulzot, hogy mit szól ahhoz, hogy Orbán felvetette a halálbüntetés visszaállítását, amely Leichtfried szerint ellentétes lenne az európai joggal, és „barbarizmussal érne fel”.⁷⁹ Ugyanezen az ülésen egyébként felszólalt Guy Verhofstadt, az EP liberális frakcióvezetője, egykori belga miniszterelnök is, aki szerint „az Orbán-kormányt ma nem fogadják be az Európai Unióba, ha most kérvényezné a tagságot. Orbán kijelentései szembemennek azokkal az alapértékekkel, amelyeket Európa képvisel. Ha az Európai Néppárt komolyan veszi a saját kiáltványát, akkor legfőbb ideje, hogy az EPP vezetése fellépjen Orbánnal szemben.”⁸⁰ (Az EPP vezetője, Manfred Weber ugyanakkor a felvetésre kitérő választ adott, és nem kommentálta a magyar miniszterelnök szavait. Annyit mondott a liberális frakció vezetőjének, hogy „a halálbüntetés szerencsére Európában már a múlthoz tartozik, így ez nem tárgyalás kérdése.”)⁸¹ Elítélte továbbá Orbán szavait az Európai Bizottság szóvivője, Christian Wigand is. De nemcsak az Európai Unióban, hanem az Európa Tanácsban is visszhangot kapott a miniszterelnök kijelentése. Nils Muiznieks, az Európa Tanács emberi jogi biztosa azt közölte:

76 Uo. 3.

77 Uo. 3.

78 *Népszabadság*, 2015. április 30., 1.

79 *Népszava*, 2015. április 30., 13.

80 Uo. 13.

81 Uo. 13.

„A halálbüntetés visszaállításának ötlete, amelyet Orbán miniszterelnök vetett fel, összeegyeztethetetlen Magyarországnak az Emberi Jogok Európai Egyezményéből fakadó kötelezettségeivel, és ellentétes azokkal az értékekkel, amelyeket Európa jelent.”

Április 30-án Lázár János kancelláriaminiszter szokásos csütörtöki kormányzati sajtótájékoztatóján az Orbán Viktor és Martin Schulz között lezajlott telefonbeszélgetésről a következőket mondta: „A miniszterelnök úr szeretné önöket tájékoztatni, mégpedig arról, hogy fél 3-kor beszélt Martin Schulzcal [...] és tájékoztatta arról, hogy Magyarországon vita van a halálbüntetésről, és tájékoztatta arról is, hogy a miniszterelnök úr nem tervezi a halálbüntetésnek a bevezetését. Vita van a halálbüntetésről, tehát nem arról van szó, hogy egy terv lenne a halálbüntetés bevezetésére.” Május 2-án az Echo TV-ben Orbán Viktor egy hosszú interjút adott, melyben a halálbüntetés kérdéséről – finomítva korábbi szavain – azt mondta: „Korainak tartom megválaszolni a kérdést, hogy be kell-e vezetnünk a halálbüntetést, vagy ne. De fontosnak tartom, hogy beszéljünk róla.” Majd az Európai Parlament emberi jogi bizottságában (LIBE) Orbán Viktornak a halálbüntetésről tett kijelentéséről tartott vitanapot követő (melyen a felszólaló EP-képviselők hitet tettek a halálbüntetés-mentes Európa mellett), május 8-i, szokásos péntek reggeli rádióinterjújában pedig a következőképpen fogalmazott: „Én az élet pártján vagyok, következésképpen onnan nézem a kérdést, mire van szükség ahhoz, hogy megvédjük a törvénytisztelő, ártatlan embereket. Ha meg tudjuk őket védeni a halálbüntetés bevezetése nélkül, akkor védjük meg őket úgy, ha azonban másképp nem megy, akkor be kell vezetni.” Azt is mondta: „Ki akarunk alakítani egy európai közvéleményt, amely hajlik arra, hogy a halálbüntetés bevezetése vagy be nem vezetése kerüljön vissza nemzetállami jogkörbe. Ezt elvették a nemzetállamoktól, erre egy központi szabályozást hoztak létre, sőt beemelték a legmagasabb szintű jogi dokumentumba a halálbüntetés tilalmát, és én pedig azt gondolom, hogy erről minden országnak magának kell döntenie, mert semmi okunk arra, hogy erről a kérdésről ugyanúgy gondolkodjon egyik vagy másik ország.”

5. Zárszó

Látható tehát, hogy Magyarországon 2002 és 2015 között bontakozott ki igazán éles vita a politikában a halálbüntetésről, miközben mindegyik szereplő tudta, hogy az jogi-alkotmányossági okokból (ahogyan azt a 2. fejezetben bemutattuk) ténylegesen nem állítható vissza. Sokan ki is fejezték, hogy inkább csak „elvi vitát” szeretnének folytatni, ez azonban (jelenlegi vagy

potenciális jövőbeli) politikai döntéshozók esetében nehezen értelmezhető. Minden bizonnyal a halálbüntetés kérdése felvetésének célja a legtöbbször valójában nem is egy leendő döntés megalapozása volt (erre legalábbis semmi nem utal), hanem a közfelháborodást kiváltó ügyeket követő társadalmi elégedetlenség meglovagolása és az ez alapján történő politikai haszonszerzés, kiállítás az embereket sokkoló gyilkosságok miatti (jogos) düh felvállalása mellett. Bizonyosan nem volt cél a halálbüntetéssel kapcsolatos érvek korrekt szakmai megvitatása, mert ilyen jellegű érvek (az ilyenkor szokásos szlogeneken túl) egyáltalán nem hangzottak el⁸² – kivéve Répássy Róbert korábban részletesen ismertetett parlamenti válaszát. Nem tűnik szerencsésnek egy ennyire kardinális kérdést az érvek és ellenérvek, a valós szakmai szempontok ilyen mértékű (szinte teljes) mellőzésével megtárgyalni, még akkor sem, ha a politikai szereplők cselekvéseit elsődlegesen nem a jogi szempontrendszer, hanem a politika dichotóm logikája mozgatja. Különösen nem szerencsés ez akkor (sem kormánypárti, sem ellenzéki pozícióból), ha a megszólaló politikai aktorok pontosan tudják, hogy felvetésük a XXI. századi európai és magyar jogi-politikai színtéren nem kivitelezhető. Az mindenesetre, hogy 2015 után a téma lekerült a politikai napirendről, valamelyes megnyugvást adhat; nem azért, mert a vita mellőzése bármikor is kívánatos volna, hanem azért, mert a szakmai szempontokat nélkülöző vita sem adekvát megoldási lehetőségeket nem kínál, sem a nem kellően informált közvélemény tájékoztatására, illetve a népszerű téveszmék hamisságáról való meggyőzésre nem alkalmas.

82 A halálbüntetés *elleni* és *melletti* érvekről egyaránt részletesen lásd: TÓTH J. Zoltán: *Halálbüntetés pró és kontra. Második, aktualizált kiadás.* Budapest, HVG-ORAC, 2019.